

Kross ulatub igale poole

Jaani Krossi mälestuste teine osa on kirjaniku viimane, lõpetamata jäänud teos, aga ka sellisena mahukas, tõeline vägitöö 85-aastaselt autorilt. Krossi erakordset mälu ja inimtüüpide taaselustamise oskust imetlesime juba „Kallite kaasteeliste” esimese köite (2003) ilmumisel. Teine köide haarab ajavahemikku 1960. aastatest kuni vabariigi taastamiseni 1992. aastal. Vt lk 4.

RAAMAT

EESTI KIRJASTUSTE LIIDU AJALEHT

Nr 2 (25)

21. veebruar 2008

25 kauneimat Eesti raamatut 2007 • 5 kauneimat Eesti lasteraamatut 2007

Andres Tali kompositsioon

Aili Saks, EKL-i esindaja žüriis:
Eesti Kujundusgraafikute Liidu, Eesti Kirjastuste Liidu, Rahvusraamatukogu ja paberifirma esindajatest koosnenud žürii valis 2007. aastal ilmunud raamatute hulgast välja 25+5 kauneimat raamatut.
Seekord olid 50 kirjastajat konkursile esitanud 168 eriilmelist teost. Žürii hindas eelkõige vormi – kujunduse ja illustratsioonide taset, materjalivalikut ja trükitehnilist teostust –, aga ka sisu sobivust kujundusega. Žürii tööd juhtis Jüri J. Dubov.
Teise hindamisvooru jõudsid umbes pooled raamatud. Nende seas oli nii kunstialbumeid ja -katalooge kui ka luulekogusid ja proosaraamatuid (sh

raamatusarju), aga ka koka-, ajaloo- jm raamatuid. Silma hakkas näitusekatalogide ja kunstiraamatute hulk. Kauneimate sekka jõudis neist seitse.
26. jaanuari Arkaadias avaldas EKA graafilise disaini osakonna dotsent Kristjan Mändmaa imestust, et võitjate nimed on aasta-aastalt ühed ja samad. Ka sel aastal oli pärjatute seas juba varasematest aastatest tuttavaid nimesid, teiste seas Tiit Jürna, Jüri Kaarma, Ruth Huimerind, Urmas Viik jpt. Jätkuvalt on kõrgvormis Andres Tali, kelle tödest on 25 kauneima seas kuus raamatut. Kuidagi ei saa nõustuda Mändmaa väitega, et Tali raamatud on „kangesti ühte nägu” – Kaido Ole kataloog ja Lauri Vahtre „Absurdi imperium” on täiesti eriilmelised, samas on kunstnik

mõlema raamatu puhul sisu ja vormi ühendades kümnesse tabanud.
Tööd lõpetades pidi žürii nentima, et kahjuks sai välja valida vaid 25 raamatut, ehkki mullusest raamatutoodangust oleks veel nii mõnigi teos väärtunud esiletõstmist.
Andres Tali, kunstnik, tänavuselt konkursilt kuus diplomit võitnud raamatukujundaja:
Millistele põhimõtetele peab vastama kaunis raamat?
„Kaunis” on subjektiivne väljend ning aastaid kestnud vägivaldse kasutamise-ga tänapäeval devalveerunud. Raamatukujundus peaks olema atraktiivne ja

toetama sisu, tekst aga kergelt loetav.
Kellel veel peale kunstniku on roll ja sõnaõigus raamatu kujundamisel ja väljanägemise üle otsustamisel?
Raamat on kollektiivse töö vilj – autor, kirjastaja, toimetaja, kunstnik. Igaühel on oma osa. Kõigil on ka õigus oma sõna sekka ütelda. Tegelikult sõltub tulemus usaldusest selle rühma sees. Siiani on õnnestunud peaaegu alati leida kõiki osapooli rahuldav lahendus.
Millal viimati tundsite, et mõni teie kujundatud raamat on väga hästi välja tulnud?
Ükski raamat ei tohi nii käe alt lahkuda, et tegijale paha maitse suhu jääb. Mõni

asi õnnestub paremini, mõni mitte nii täielikult.
Kuidas eesti raamatukunstnikud üksteise loomingu suhtuvad?
Igaühel on õigus oma arvamusele ning kõigile ei ole võimalik meeldida. Isiklikult suhtun teiste tegemistesse tolerantse ja huviga.
Miks noori raamatukunstnikke nii vähe peale kasvab?
Graafiline disain ei koosne ainult raamatukujundusest – meedia areneb kiiresti ja võimalusi enese teostamiseks on palju. Värskeid nimesid on ju näha ka. Võib-olla küll mitte nii palju kui sooviksime. Ilmselt on raamatukujundamine keerulisem, kui esialgselt paistab.

ilmunud

Imelised linnud

Roger Lederer
tõlkinud
Jaanus Elts

160 lk

pehme kõide

Raamat neile, keda huvitavad linnud ja nende suhe ümbritseva. Siit leiab läbiseigi teaduslikult tõestatud fakte, veidraid pärimusi, heatahtlikke soovitusi ja uskumatuid rekordeid. Kõike seda aitab paremini hoomata suur hulk erinevaid illustreerimisi. Käsitlemist leiab ka rida praktilisi teemasid.

Karma

Gill Farrer-Halls
tõlkinud
Anna-Liisa

Tiismaa

128 lk

pehme kõide

Raamat annab juhiseid, kuidas muuta halba karmat, parandada suhteid, ravida haavu ja avastada oma tõeline eesmärk. Autor kummutab karma-müüte, seletab, mis on karma-lised kannatused ja õpetab neist hoiduma. Raamatus on kirjeldatud harjutusi ja rituaale, mis aitavad luua head karmat.

Psüühiline kaitse

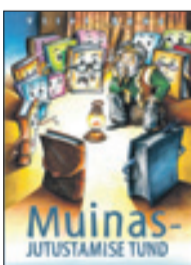
Teresa Moorey
tõlkinud
Laur Kaunissaare

128 lk

pehme kõide

Autor õpetab, kuidas luua endale psüühilised kilbid, kuidas tulla toime hirmu ja rünnakuga ning soovib harjutusi, mis tugevdavad keha ja annavad enesekindlust.

Sellest praktilisest käsiraamatust leiab kõik olulised tehnikad, mille abil kaitsta end negatiivse energia eest ning tõmmata ligi tervendavat väge.

Muinasjutustamise tund

Viivi Kuus
72 lk

pehme kõide

Kogumik kaasaegseid muinasjutte, mis on mõeldud lugemiseks neile, kellele meeldib headusele ja õiglusele pürgiv muinasjutumaailm. Sisaldab muinasjutudega seotud töölehti. Kogumiku üldisem eesmärk on emakeele täiuslikum valdamine kirjalikult ja suuliselt.

Tristan ja Isolde

12.-13. saj käsikirjade ainetel
tõlkinud
Kadri Haljamaa

36 lk

kõva kõide

12. sajandist pärinev keldi legend Tristanist ja Isoldest on üks maailma tuntumaid armastuslugusid. Armujook seob Tristanit saatus igaveseks kauni Isolde omaga.

Mõistatuslikud templirüütliid

Olavi Teppan

Rühm prantsuse aadlike asutas 1118. aastal Jeruusalemmas kristliku rüütliordu, mis seadis eesmärgiks Pühale Maale siirduvaid palverändureid kaitsta ja igakülgset teenindada. Nende peakorteri jaoks eraldas Jeruusalemma kuningas oma lossi territooriumil asuva kunagise Saalomoni templi ala.

Templiordu allutati otseselt paavstile ja mängis olulist rolli ristisõdades. Templirüütliid korraldasid palverändurite rahaasju, luues efektiivse pangandussüsteemi ning kaitsesid palveränduriteid röövlisõdade eest. Templiordu liikmed olid veendunud katoliiklased, kelle ülim siht oli Jumala Poja Jeesuse Kristuse õpetuse levitamine maailmas.

Sedalaadi teavet on lugejal võimalik hankida igast teatmeteosest ja keskaja ajaloo akadeemilisest käsitlusest. Olgu siinkohal võrdluseks väike kokkuvõtte Marilyn Hopkinsi „Mõistatuslikest templirüütliidest“.

Keskaegse Templiordu asutamise juures viitavad kõik märgid ulatuslikule vandenõule. Ordu tekkis ilmselt mitu aastat varem kui selle ametlik asutamisaastaks ja kõik ordu juhid olid vere või abielu kaudu omavahel sugulased, põlvnedes 1. sajandil Euroopasse pakku läinud Jeruusalemma ülempreestrite suguvõsast.

Nende hulka kuulusid ka Taaveti soost Jeesuse ja Maarja Magdaleena järeltulijad. Jeesust ei pidanud need suguvõsad jumalaks, vaid jumalikult inspireeritud juudi usu-uendajaks, ning oma suguvõsades andsid nad põlvest põlve edasi paduketserlikku evangeeliumi, millel polnud midagi ühist hilisemate kiriklike kolmainuse ja lunastuse dogmadega.

Vaatamata sellele, et nende välja-

Prantsusmaa kuningas Luois VII (u 1120-1180) võtab paavst Eugenius III-lt 1147. aastal Saint-Denis' s vastu palveränduri saua. Templirüütliid ja hospitaliidid andsid mõlemad talle laenu, mis võimaldas tal jääda teise ristisõja ajaks pühale maale. Illustratsioon raamatust

kuulutatud eesmärk oli kaitsta palverännurite Palestiinas, tegelesid ordu asutanud rüütliid esimesed üheksa aastat kaevamistöõdega oma peakorteri all. Mida nad otsisid? Oletada võib nii muistseid ürikuid gnostitsistlike salateadmistega, õpetusi pühast geometriast, mis võimaldasid algatada uudse gooti arhitektuuri, kui ka lihtsalt hiiglaslikku varandust.

Ordu kasvas kiiresti ning saavutas Euroopas peagi suure mõjuvõimu. Templiordu rakendas oma tohutut militaar- ja finantsjõudu võitluseks muslimitega Pühale Maale, kuid vaevalt selleks, et laiendada katoliku kiriku haaret, vaid pigem, et taastada omaenda esivanemate valitsusjärg ja tuua au sisse Jeesuse tegelik õpetus.

Võimatu on kindlaks teha täit tõde,

kuid võimalus fakte erinevalt tõlgendada ongi ajaloo juures eriti paeluv. Marilyn Hopkinsi küsimusi tekitav ja põnevust külvav raamat templirüütliidest

suudab aga kindlasti panna lugejat uue pilguga vaatama nii mõnelegi aspektile kristliku Lääne tsivilisatsiooni kujunemisel.

Mõistatuslikud templirüütliid

Marilyn Hopkins
tõlkinud Olavi Teppan

144 lk

kõva kõide

Võimast ja rikkast keskaegset Templiordut ümbritsevad saladused on läbi aegade huvi äratanud ning intriige ja spekulatsioonide esile kutsunud. Mispärast tundub, et ordu asutamise taga oli ulatuslik vandenõu? Missugust tähtsat saladust otsis ordu muistse Saalomoni templi alt? Mis tingis templirüütliid kiire tõusu, tohutu rikkuse ja mõju terves Euroopas? Millesse need kartmatud ristirüütliid tegelikult uskusid? Miks saadeti ordu pärast peaaegu 200 aasta pikkust tegutsemist jöhkralt ja ootamatult laiali? Mis sai ellujäänud rüütliidest ja nende hiiglarandusest?

Vaata, jänes lendab!

Tiina Tomingas

Kui ma paar aastat tagasi esimest korda Frankfurti raamatumessile läksin, oli mul lihtsameelne unistus leida mõni täiesti eriline raamat, selline, mida tõesti kunagi enne pole nähtud. Kömpisin lõputuna näivate boksideridade vahel, kurk ventileeritud õhust kuiv ja silmad värvikirevusest valusad, kuid seda, mida otsisin, mu silm ei leidnud. Ja oleks ehk leidmata jäänudki, kui ma poleks juhu tahtel sattunud Taiwani boksist raamatuid sirvima kõrvuti tuttava-ga. „Vaata, lendav jänes,“ näitas ta üht suurt mustvalget pilti lasteraamatust. Ja seal see oligi – minu eriline raamat – nii sügav, pehme ja lummas kõikide teiste, roosade, sädelevate, ruumiliste, piiksuvate ja laulvate lasteraamatute kõrval.

Kui me pärast rongiga tagasi hotelli sõitsime, sain aega kaasalunitud raamatut pikemalt uurida. Lasin end piltide sisse haarata ja need hakkasid ise oma lugu jutustama. Ning mitte ainult jutustama, ma tundsin ja tajusin seda maailma, mis raamatus oli: hiiglasuure

Aeglaselt vaatamiseks. Pilt raamatust

jänese karva pehmust, pudenevate kirsioite magusat lõhna, lumise talve halust ja rõskust, suvise tuule sooja mahe-dust ja lendamise unenäolist kergust. See oli müstiline tunne. Nagu kunagi lapsena, mil ma veel lugeda ei mõistnud, aga kui oli mõnus elutoa rohelisel vaibal päikeselaigu sees oma lemmik-raamatute pilte keerata ja samamoodi kõike läbi tunda.

Ja õigupoolest ongi Jimmy Liao autoriraamat rännak lapsepõlve. Iga pilt on kui ere mälestuskild, mis toob tagasi maailma, kus mängides unes kõik ümbritsev. Teatud lõhn, hää või meeleolu – me kõik oleme vast kogunud, kuidas kas või murdosa sekundi kestev hetk võib vallandada mälestustejada. Jimmy Liao on oma mälestusi kaua ja hoolitsevalt joonistanud. Kõige pisem-

gi karv või kahvatumgi vari on ülima tähelepanu osaliseks saanud. Seesama kunst süveneda ning väärtustada vähimatki ja tavalisematki loobki silla Taiwani kunstniku nõiduslikku maailma. Kui vaid natuke vaatamiseks aega võtta, pääseb Jimmy Liao helgele fantaasiale hõlpsasti ligi.

Ning kui enne sai Jänku-Karvake-ra raamatu kohta öeldud lasteraamat, siis tegelikult siin vanusepiirangut ei ole, nagu kogu kunstilgi. Need peene ja tundliku joonega pildid on suurepärase segu graafilisest kunstist ja ülimalt lapsesõbralikust fantaasiamaailmast. Sinna tahaks jäädaagi.

Täna Sind, Jänku-Karvake, imetoreda õhtupooliku eest

Jimmy Liao
tõlkinud
Märt Läänemets
72 lk
pehme kõide

Lust seigelda koos raamatuga

Kersti Kreismann

Reisimine „Silmaringi reisijuhi” saatel on kui kuulmine meeldivasse klubisse. Tõttad õhinal, raamat näpus, ühelt viidatud objektilt teisele, sulle sibavad vastu äraseletatud nägudega samasuguse varustusega turistid. Tahtmatult langeb pilk reisijuhi-le vastutulija näpu vahel, ja sind valdab mõistev rahulolu – korras, temagi saab osa olulisest, ole ainult mees ja järgi juhtnõore! Küll aga olen vahel tabanud oma raamatul imestava vaate – miks Pariis on kirjutatud kahe i-ga, Itaalia kahe a-ga?

Mina avastasin selle vajaliku sarja ingliskeelsele juba aastaid tagasi. Ajapikku olen vastavalt vajadusele ostnud ka eestikeelseid reisijuhte. Nad on olnud mulle asendamatud reisel Saksamaal, Itaalias, Hispaanias; eraldi raamatud on mul Pariisi ja Londoni kohta. Aastatega on reisijuhi süsteem ja struktuur omaseks saanud, nüüd on lausa lust kirjapandu järgi seigelda.

Sellest teatmikust leiab tõesti kõike, mida üks turist toimetulekuks vajab. Näiteks, kuidas kasutada avalikku WC-d, millised on sel maal elektrikistid, kuidas lennujaamast linna jõuda, transpordi eest maksta jmt. Kõigi seda laadi juhtnõõride jaoks on humoorikas alapealkiri „Ellujäämisõpetus”. Mulle on ülimalt oluline, et on ära toodud

Kersti Kreismann Londonis Briti muuseumi ees. Isiklik arhiiv

muuseumite, näituste, kirikute lahtiolekuaegade ja külastamistingimused. Nii on hea juba varakult oma matkamarsruut paika panna, kartmata, et pead pettunult suletud uste tagant linna teise otsa kõmpima või hoopis asjata kümneid kilomeetreid läbi sõitma.

Mis söögipoolisesse puutub, siis on

tore lugeda teavet kohalike eelistuste, kommete, traditsioonide (juustud, meereannid, maitsetaimed, joogid) kohta. Aga praktikas on enamasti kujunenud nii, et söögikohti oleme valinud hetke ajal, vaistlikult, mitte nii väga reisijuhi aadressi järgi. Enamasti on valiku dikteerinud tühi kõht, janune kurk ning

tulitavad jalad. Eksootilisemad kohalikud suupisted on raamatus lausa pildiliselt „puust ja punaselt” ära toodud, varustatuna detailse „sisuseletusega”.

Kümme punkti annan üksikasjale kolmemöötmeliste linnaplaanidele, kus soovitatav marsruut punktiriga märgitud. Ja lehekülje nurgas on igaks juhaks loetelu „Vaadake kindlasti!”. Mulle meeldib omapäi uusi paiku avastada, aga narr oleks teadmusest millestki olulisest ilma jääda, lisahaake saab omal valikul alati juurde teha.

Oluline on ilmselt rubriik „Kus peatuda” – lühiväevaade hotellidest, koos kõige selle juurde kuuluvaga: parkimisest kuni numbritubade mööblini, ja muidugi hinnaklass. Meie küll broneerime põhiöömiskoha interneti kaudu, kohapeal ringi sõites oleme viimasel ajal vastavalt tujule peatuma jäänud. Isegi turismi kõrghooajal leiab sel moel vaba toa üheks ööks.

Enne reisile asumist ma väga põhjalikult „Silmaringi reisijuhti” ei süvene, kõik vajalik ei jää nagunii meelde. Küll aga on see väljaanne asendatu abimees võõras linnas/riigis kohapeal. Enesestmõistetav rituaal on puhata jalgu järjekordse jaheda kiriku istmetel ja olulisim uuesti läbi lugeda. Kõike on parajas annuses ja seoses: ajalugu, kunsti, traditsioone.

Suurepäraseid fotosid on aga parim ja vahetuim reklaam – neid paiku lihtsalt peab ise nägema!

Silmaringi reisid. Taskukaart & linnajuht

Rooma

Barcelona

Amsterdam

London

Pariis

96 lk

voldik

Lisaks DK Silmaringi sarja suurele reisijuhi, kus on detailselt kirjas kõik sihtkoha vaatamisväärsused, nende ajalugu ja üksikasjad, on sama kirjastuse poolt välja antud väiksemas formaadis taskureisijuht ainult kõige olulisema infoga. Selles on linna kaart, metrooplaan, linnaosade jaotus, iga linnaosa tähtsamad vaatamisväärsused ja vajalikud aadressid. Raamatuke mahub lahedasti kas käekotti või taskusse ning aitab võõras linnas raskusteta orienteeruda.

ILO

www.ilo.ee

Väikesed lihtsad armastuslood

Tänapäeval on igal endast lugupidaval kirjastusel oma ajaviitekirjandus- ehk teraapiaturg, kuhu kuulub nii krimi-, ulme- kui ka armastusjutte. Üks moodus end kiiresti argipäevast välja lülitada on anduda hetkeks sentimentaalsele lühivormile – kergetele ja ladusale teleseriaalile või lemberomaanile. Viimane mahub enamasti ka väiksemat sorti käekotti, ja trammibussis või hambaarsti ukse taga on hea ajaviite tagatud. Emotsionaalseid vajadusi saab rahuldada mitmeti, ka naistekaid lugedes. Önnelik lõpp ei lase end kaua oodata ja tekitab lootuse illusiooni. Samal ajal jõuab ka tramm õige peatuse ni ja järjekord ukse taga sinuni.

„Dr Stefan Frank”, saksa keeles *Dr Stefan Frank – Der Arzt, dem die Frauen vertrauen*, on Saksamaal, Bastei kirjastuses igapäevase jutuvihikuna ilmunud juba üle 30 aasta. Esimene osa ilmus juba aastal 1971. Aastal 1995 ilmus abivalmis doktor ka telekraanile. Sarnaseid sarju on Bastei kirjastusel veelgi (advokaatidest, naisarstidest jmt) ning taolise meelelahutuse austajaskond on läbi aegade piisav olnud.

Igas Franki-raamatus on alati uus lugu ja uued tegelased. Kõikide juttude läbiv tegelaskuju, Stefan Frank, on keskealine, kena ja lugupeetud arst, kes satub alatasa hingetohtri rolli. Peategelased on valdavalt kaunid naisterahvad, kes oma sassis tundeelu ja ootamatute terviseuredega üksi jäädes üht kaine

meelega ärakuulajat või lausa teejuhti vajavad. Dr Stefan Frank on ju mees, ja küll tema juba teab, mida mehed tahavad!

Sarja raamatud on pehmes köites, valdavalt 112-leheküljelised, taskukohase suuruse ja hinnaga, müügil kõigis hästivarustatud raamatupoodides ja supermarketites.

Dr Frank 1
Armastus esimesest silmapilgust
tõlkinud
Medea Jerser
kujundanud
Tiina Alver
112 lk
pehme köide

Dr Frank 2
Kõigi raskuste kiuste
tõlkinud
Medea Jerser
kujundanud
Tiina Alver
112 lk
pehme köide

Ilmumas

Dr Frank 3
Kõik roosid ma kingiksin sulle
Dr Frank 4
Anonüümkirjad

Rong see sõitis...

Maailmas populaarsust võitnud sarja „Masinad töös” kuulub kaheksa raamatut, millest kolm peatselt ka eesti keeles ilmuvad. Autor on menukas lasteraamatute autor, kirjanik ja ajakirjanik Ian Graham, kellelt varemgi eesti keeles üht-teist ilmunud. Vähe sellest, et ta oskab kirjutada, on tal ka füüsikupaberid taskus. Ega lastele mõeldud aime-raamat saa ainult ilusate piltidega (antud juhul fotodega) kõita, tekst peab ka midagi asjalikku sisaldama. Grahami puhul võib selles kindel olla.

Ian Graham on sündinud aastal 1953 Põhja-Iirimaal, Belfastis. Ta õppis Londonis City University's rakendusfüüsikat ning hiljem sai samast koolist ajakirjaniku diplomi, spetsialiseerudes

Masinad õhus

Ian Graham
tõlkinud Liis Kivirand
38 lk
kõva köide

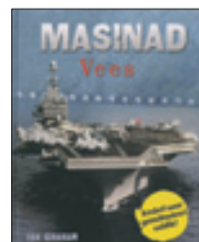
Iga päev lendavad Maad ümbritsevas

atmosfääris tuhandet õhusõidukid. Sama palju, kui on erinevaid lennumasinatüüpe, on ka ülesandeid, mida nad täidavad. Muuhulgas tutvustatakse ka erilisi lennukeid ja räägitakse pikamaarekorditest.

teaduse ja tehnika valdkonnale. Pärast nelja toimetaja-aastat elektroonikaajakirjas hakkas ta vabakutseliseks ning on kirjutanud üle saja aimelise lasteraamatu ja arvukalt artikleid.

Käesolev tõlkesari on mõeldud eelkõige väikesele tehnikahuvilisele, aga pakub huvitavat teavet ka lapsevanemale. Ühestki sarja raamatust ei puudu kõnekaad faktid ning raamatu keskel asub neljaleheküljeline voldik, mis üht sõiduvahendeist lähemalt tutvustab. Tehnilised kirjeldused on eakohased ja erialatermineid just parasjagu. Viimased on raamatu lõpus asuvas sõnastikus ka lahti seletatud.

Esimesed selle sarja raamatud tutvustavad sõidukeid õhus, vees ja rööbastel. Veeraamatust hakkavad tavapärase laevade ja hõljukite kõrval silma allvee-

Masinad vees

Ian Graham
tõlkinud Liis Kivirand
38 lk
kõva köide

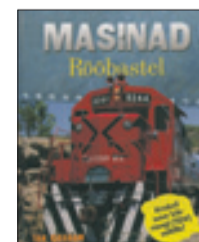
Veesõidukeid tutvustavast raama-

tust võib lugeda alates väikestest autotuurustest paatidest kuni hiiglaslike laevadeni, mis on oma mõõtmetelt võrreldavad pikali asetatud pilvelõhkujaga.

jetid, kus jeti seljas istuv sõitja õhuga täidetud mulli sees veealust maailma saab uudistada.

Kui pilk taevasse pöörata, võib õhuruumis lisaks reisi- ja transpordilennukitele kohata ka triki- ja robotlennukeid, dirižableid ning mõnel pool isegi astronautide väljaõppes kasutatavaid nn oskomeete.

Inimestele meeldib keskkonnasõbralik ja mugav rongiliiklus. Meil siin nähtavasti ei lähe metrood iial vaja, aga näiteks New Yorgi metroo avati juba 1904. aastal. Kui maa peale tagasi tulla, võib Hiina kandis kohata futuristliku välimusega estakaadi kohal hõljuvat maglev-rongi. See ülikiire rong arendab kiirust 430 km tunnis, ja Jaapanis on katsetatava lendrongi kiiruseks mõeldud lausa 581 km tunnis.

Masinad rööbastel

Ian Graham
tõlkinud Liis Kivirand
38 lk
kõva köide

Rööbasmasinaid tutvustavast raama-

tust saab teada, et maailma esimese raudteevetri ehitas aastal 1804 Briti leidur Richard Trevithick, et rongide kiirus on tänapäeval võrreldav juba väiksemat sorti lennuki omaga, ja palju muud huvitavat.

Krossi fenomen – ulatuda igale poole

Toomas Haug

Jaan Krossi mälestuste teine osa on kirjaniku viimane, lõpetamata jäänud teos, aga ka sellisena mahukas raamat, tõeline vägitöö 85-aastaselt autorilt. Krossi erakordset mälu ja inimtüüpide taaselustamise oskust imetlesime juba „Kallite kaasteeliste” esimese köite (2003) ilmumisel. Teine köide haarab ajavahemikku 1960. aastatest kuni vabariigi taastamiseni 1992. aastal. Selle köite kokkuvõtlikud märksõnad võiksid olla isiklik elu ja välismaareisid.

Raamat sisaldab rikkalikult meenutusi Jaan Krossi ja Ellen Niidu üsnagi pingelisest argielust, perekonnast ja lastest ning kohanisest Eesti NSV oludega, kuhu autor Siberist naasis 1954. aastal. Jaan Kross oli olemuslikult helge, raskuste ületamisele orienteeritud inimene, kes suutis ka nõukogude süsteemis võidelda endale välja teatud isikliku suveräänsuse. Suvekodu rajamine Hiiu maale Kassaris oli nende pürgimuste üks väljendus. Sellest on raamatus üksikasjalikumalt juttu.

Krossi mälestused räägivad sellest, kuidas seemiselt tugev loomus sisustab diktatuuririigis oma vaimset maailma ning kehtestab oma inimväärikat olemasolu kõigi tõkete ja takistavate veidruste kiuste. Ta taotleb ning saavutab võimaluse välismaale sõita ning talub

Eemalduda kõigest, mis on vägivaldselt võõras, ja samal ajal ulatuda igale poole – see on Jaan Krossi fenomeni kõige parem kujundlik kokkuvõte.

ära sellega kaasneva võimude surve. Umbes pool raamatust ongi pühendatud erinevate välissõitide meenutamisele (Kreeka, Egiptus, Ungari, Ida- ja Lääne-Saksamaa, Rootsi jm), raamatu pikim, sajahelkühjeline peatükk „Suur reis” kirjeldab viibimist Kanadas ja Ameerika Ühendriikides. Muuhulgas tuleb juttu pagulaskirjanikest ning idaks ja lääneks lõhestatud maailma paradoksides.

Kogu Krossi jutustus on – lisaks uute huvitavate kaasteeliste esiletoomisele – läbi põimitud ekskurssidega ajalukku ja omaenda loomingusse.

Mälestused pakuvad täiendavaid kommentaare Krossi romaanidele, aga ka tema tõlketöödele ja koos Ellen Niiduga kirjutatud reisiraamatule „Muld ja marmor”.

Kuigi jutt liigub tihti pealtnäha kergele teemadel, ei unusta Kross kunagi oma missiooni allutatud rahva eestkõnelejana. Mõjuvalt kirjeldab ta oma tundmusi anastatud kodumaale mõeldes: „See oli igaveseks kaduma läinud maa, kuhu me tagasi olime jõudnud. Ja mu peamine soov, mille ma nähtavasti alles märksa hiljem endale sõnastasin – ja mis jäigi mulle nähtavasti nii-öel-

da alus-sooviks sellel maal (kuigi ma muidugi sageli tegutsesin sellele risti vastu) – oli üks: e e m a l d u d a k o i g e s t , m i s s i i a v a h e p e a l s i g i n e n u d o l i v o o r a s t ! ”

Selle taustal saab Krossi püüd läheneda sellele, mis on tõeliselt oma, meile eriti hästi tajutavaks. Üks tema missiooninõustusi kõlab näiteks nii: „Mina isiklikult ei tahtnud midagi muud kui ehitada, vaistlikult ehitada endale jalgealust millegi olulisema äraütlemiseks nõndanimetatud eesti asjas.”

Tulevasele biograafiale tuleb meenustada oma esimest nõudliku-

mat proosapala, 1966. aastal „Loomingus” ilmunud „Kahe kaotsiläinud paberilugu”. Selles kirjeldatakse, kuidas Kreutzwald sõidab postitööl Tallinnast Keilasse. Tegu on nähtavasti esimese looga, kus Kross on oma ajalootegelasse ennastunustavalt sisse elanud. Ja sellest sündinud katarsist, eeltakti kogu hilisemale loomingule, meenutab Kross nii: „Ja mina, pooliti nagu Kreutzwaldina seal 1842-se aasta postitööl ja pooliti oma kirjutuslauatoolis Harju tänavas, tundsin vist õieti esmakordselt elus enneolematut julgust: m a u l a t u n i g a l e p o o l e ! ”

Tõepoolest. Eemalduda kõigest, mis on vägivaldselt võõras, ja samal ajal ulatuda igale poole – see on Jaan Krossi fenomeni kõige parem kujundlik kokkuvõte. See on Jaan Krossi igavikulisuse saladus. Sellisena jäädvustab ta ennast meile ka oma viimases suurteoses: oma pere- ja kodumaakesksetes pürgimustes ning aja- ja ruumirännu ihades.

Kallid kaasteelised II
Jaan Kross
591 lk
kõva köide

GRENADER/ASTLANDIA

www.grenader.ee

Ustavate meeste karm saatatus

Teise maailmasõja päevil laulsid kümned tuhanded Eesti mehed laulu, mis algas sõnadega „Me leegion sammub ja kindel on ta rüht...” See Gert Helbemäe sõnadele loodud „Eesti leegionäride laul” võtab hästi kokku, mille nimel võideldi.

Saksa vägedes olnud eestlaste soovi võidelda võib vaadelda kahel tasandil. Esimese tasandi moodustavad need eesti sõjamehed, kelle omaksed nõukogude võim küüditas, arreteeris või mõrvas. Nende meeste võitluse eesmärk oli tasuda punavõimudele kätte ning vabastada Venemaale viidud lähedased. Teise tasandi põhjused olid seotud lootusega luua Eesti oma sõjavägi Saksa relvajõudude koosseisus kas või üksikute üksustena.

Eesti oma sõjaväe loomise plaan oli aga selges vastuolus hitlerliku Saksamaa juhtkonna poliitikaga, kel oli kavas Baltimaad pikemas perspektiivis germaniseerida ja nii lubati 1942. aastal moodustada eraldi Eesti Relva-SS üksus Eesti Leegion. Sellega taheti ka näidata, et on vastu tulnud eestlaste soovile luua oma juhtimise all olevaid väeosi. Eestlased ei saanud enam ametlikult astuda Wehrmachti, sinna lubati vaid Saksa riigi kodanikke. Wehrmachtille „laenatud” idapataljonides võitlevad eestlased liideti 1944. aastal samuti Eesti Leegioniga.

Eesti leegionärid Narva rindel 1944. aastal. Eesti Filmiarhiiv

Vabatahtlik ja sunniviisiline, oma ja võõras

Leegion värvati nii vabatahtlikkuse kui mobilisatsiooni korras, kusjuures paljud eelistasid Saksa mobilisatsiooni eest põgeneda Soome, et võidelda Punaarmee vastu Soome vägedes. Eesti sõdurite seas tekitas algusest peale vastumeelsust Saksamaa natsionaalsotsialistlik ideoloogia ja ka SS-i sümbolika. Võimalusel oleksid eestlased võidelnud idavaenlase vastu koos lääneliitlastega.

Kuigi eestlastest vabatahtlikke koheldi ametlikult nagu Saksa kodanik-

ke, tehti nende üksuste ja sakslastest koosnevate Relva-SS-i üksuste vahel esialgu siiski vahet. Eristamiseks väljaõppelaagris eestlasi sakslastest, ei lubatud eestlastel seal mundrikraal SS-ruuna kanda. Selle asemel kasutati kraal musta rombi.

1943. aastal asusid eestlased endale ise embleemi looma, valides selleks Vabadussõja sümboli – mõõka hoidva käe, mille kohale paigutati E-täht. Käisel kanti sinimustvalget embleemi. 1944. aasta veebruaris kinkis Tartu linnaape Karl Keerdoja

Eesti sõduritele kohapeal valmistatud tunnused, mida üksused hea meelega kandsid.

Fašismisüüdistusest saadi priiks

1946. aastal tunnistas Nürnbergi kohus SS-i kuritegelikuks organisatsiooniks, kuid ühe olulise erandiga: kohtu otsuse kohaselt ei saa selle liikmeks pidada isikuid, keda riigivõimad kutsusid Relva-SS teenistusse ilma kutsutuile valikuõigust andmata.

Valikuõiguse puudumine oli eesti sõjameestel aga kolmekordne: esiteks keelasid saksa võimud luua eestlastel oma sõjaväge; teiseks sunniti eesti väeosi ja eesti politseinikke astuma Relva-SSi sundkorras; kolmandaks valdav enamik Relva-SS-ile allunuist olid mobiliseeritud. Kõik 20. SS-diviisis teeninud sõdurid ja ohvitserid vabanesid lääneriikides sõjavangistusest 1946. aastal, pärast seda kui Nürnbergi Tribunal vabastas vastutusest relva-SS-i koosseisus võidelnud, kes sinna olid määratud riigi poolt ega ei olnud toime pannud inimsusevastaseid kuritegusid. Neil põhjustel said pärast Teise maailmasõja lõppu kümned tuhanded läände jäänud eesti sõjamehed fašismisüüdistustest priiks.

Euroopa Nõukogu 1987. aasta resolutsiooniga avaldati lugupidavalt tunnustust oma vabaduse eest välja astunud

eestlastele, lätlastele ja leedulastele nende relvastatud vastupanu eest ja austust tuhandetele selles võitluses hukkunutele.

Noorelt hukkunud meeste mälestuseks

Kirjastusel Grenader ilmub sellel kevadel Eesti Leegionis võidelnud meestele pühendatud pildialbum, kus on üle 600 illustratsiooni. Fotod pärinevad suure osas Eesti Filmiarhiivist, Eesti Riigiarhiivist, Herderi Instituudist Marburgis (Karl Hintzeri fotod), Eesti Sõjamuuseumi – kindral Laidoneri Muuseumist, erakogudest. Raamat on jagatud 12. peatükiks. Kajastamist leiavad kõik olulisemad teemad leegionäride võitlustest alates vabatahtlike värbamisest aastal 1942 kuni veteranide tegevuseni kaasajal. Kogu tekst on eesti ja inglise keeles.

Album on tagasihoidlik mälestusmärk neile igavesti nooreks jäänud meestele, kes andsid Eesti eest kõige kallima – elu.

Ilmumas

Eesti Leegion sõnas ja pildis
Mart Laar
352 lk
kõva köide

Fantaasialennuga bussiputkad

Bussiputka on teekonna algus- ja lõpp-punkt, bussi ootamise koht, kuulutuste- ja teadetetahvel, valimispropaganda ja eneseväljenduse, suhtlemise ja kauplemise paik, klubi, pubi, rahvamaja, tasuta hotell, kemp, armastamise ja armatsemise koht, omanäoline arhitektuuriobjekt, vaatamist vääriv mitmekesine rahvakunsti ilming.

13 000 kilomeetrit Eestimaa teid, 1435 pildistatud bussiputkat – see on kahe kunstniku, Eve Kase ja Signe Kivi kolm aastat kestnud fotoprojekt, millest nüüd on saanud valmis ülipõnev raamat.

Eve Kask: „Lapsepõlves suvitasin vanematega Käsmus. Tallinna buss käis seal kaks korda päevas. Öhtuse bussi saabumine oli vägev, eriti reedeti ja siis, kui Keegi tuli... Bussi vastas käidi ka lihtsalt niisama, et inimesi näha. Buss nägi väikeste majade vahel hüüel-suur välja, peale selle käisid Käsmu vahet alati riigi kõige moodsamad bussid. Inimesed kallistasid ja suudlesid – oli pidulik tunne.

Bussiputka oli eriti ligiõmbav, sest õhtuti kogunesid sinna minuvanused ja vanemad, igatahes küla kõige populaarsemad poisid ja tüdrukud. Küll ma tahtsin nendega tuttavaks saada! Unistasin, et mind ühel päeval seltskonda kututakse. Seda aga ei juhtunudki ja ma tundsin end niiiii üksikuna.

Alles palju aastaid hiljem kutsus Signe mind bussiputkasid pildistama. Kuigi mul oli kole kiire, ei saanud ma ometigi „ei“ öelda – just selle väljaelamata noorusromantika pärast.”

Signe Kivi: „Me pildistasime objekte nagu portreeritakse inimest, oodates parimat võimalikku valgust ja otsides iseloomulikumat vaatenurka. Meie eesmärk oli jäädvustada bussiootamise kohad just sellises järjekorras ja sellistena, nagu need Eestimaa teede ääres sel hetkel seisid.

Eve juhtis autot, pildistas, jändas mälupulkade ja arvutiga, suitsetas ja otsustas. Mina kirjutasin iga kord päevikusse kellaaja ja peatuse nime ning visandasin üles arhitektuuri koos iseloomulike märkustega. Ja jälgisin, et Eve keset teed fotografeerides auto alla ei jääks. Ja tegin süüa ja koristasin. Ja muretsesin pidevalt, et ta pildistab liiga palju. Sest kõik pildid tuli hiljem arhiveerida, et valida lõpuks üks parim kaader. Valiku tegemine võttis meelt aega, aga me vaidlesime harva.

Meie armusime oma bussiputkadesse ja kiirustasime, et veel olemasolevaid jäädvustada. See oli hullumeelne ettevõtmine, aga me ei kahelnud kordagi.”

Niitsiku bussiooteämblik.

Priipalu bussiootaja.

Kargi bussiootepaviljon.

Kaos bussiliikluses?

Eesti bussiputkade peaaegu täielik teejuht

Eve Kask
Signe Kivi
kujundanud
Jüri Kaarma
1028 lk
poolpehme köide
neljavärvitrükk

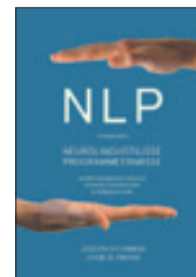

Üle maailma serva

Laurence Bergreen
tõlkinud **Matti Piirimaa**
kujundanud **Dan Mikkin**
112 lk

prantsuse köide ümbrispaberiga

Fernão de Magalhãesi julge ümbermaailmareis 16. sajandil oli kolm aastat kestnud odüsseia, täis vägivalda ja vapustavaid seiklusi. Viiest purjelaevast ja rohkem kui kahesajast mehest koosnev laevastik siirdus Vürtsisaari otsima. Kolm aastat hiljem jõudis vürtsilaadungiga tagasi vaid üks laev ja kaheksateist kurnatud meest. See on haarav reis ajalukku, teekond keskajast renessanssi jõudvas maailmas, antropoloogiline ülevaade eurooplastele tundmatustest hõimudest, keeltest ja kommetest ning äri- ja poliitikavõimu pöörase haaramise kroonika.

Sissejuhatus neurolingvistilisse programmeerimisse

Joseph O'Connor & John Seymour
tõlkinud **Ehte Puhang**
kujundanud **Mae Rand**
304 lk

pehme köide

NLP on üks kiiremini kasvavaid uusi rakenduspsühholoogia valdkondi, mis kirjeldab lihtsas keeles, mida seda kasutavad inimesed teistmoodi teevad ning võimaldab õppida nende suurepärase saavutuste mustritest. Niisugune lähenemine annab praktilised oskused, nagu neid kasutavad silmapaistvalt head suhtlejad.

Kodumaata mees

Kurt Vonnegut
tõlkinud **Tiina Randus**
160 lk

kõva köide ümbrispaberiga

See raamat on Kurt Vonneguti ülimalt naljakas ja habemenoana terav sissevaade ellu, kunsti, poliitikasse, iseendasse ja kogu tänapäevasesse Ameerika vaimu. Autor kirjutas raamatu oma elu viimase viie aasta jooksul ja see on rikkalikult illustreeritud autori enda piltidega.

Roosa palveraamat

Susanna Yliluoma
tõlkinud **Tiina Pappel**
kujundanud **Irina Tammis**
236 lk

kõva köide

Annul on tikk-kontsadega saapad, korralik varu platinablondide juuksepidendusi ja oma arvamus soome naistest. Läbi Tallinna, Riia ja Viini tormav pidu ja elu öö roosakas kumas ei lõpe, kuni veel jätkub Viru Valget, juukselakki ja imetlevaid pilke.

Mia, Konrad ja avanevad ukseid

Kätlin Vainola
illustreerinud **Toomas Pääsuke**
sari „Minu esimene raamat“
188 lk

kõva köide

On suvi ja 10-aastaselt Mial on päris igav. Kõik ta sõbrad suvitavad kuskil maal, laagris või mere ääres. Ühel oma väga tavasel igavapoolsel suvevaheaja õhtul longib Mia kodu poole ja näeb järsku maas inimest, kes paistab surnu moodi. Mia ei mõtle pikalt, kutsub kiirabi kohale ning sellest hetkest on tema suvi täiesti teistsugune – uute tuttavate, sõprade ja seiklustega.

Viirukid, õlid ja keedused

Scott Cunningham
tõlkinud **Eve Rütel**
kujundanud **Anna Lauk**
320 lk

pehme köide

Selle teose abil saab õppida, kuidas valmistada iseseisvalt viirukeid, õlisisid, salve, tinte, tinktuure, taimevanne ja vannisooli, keeduseid ning hautisi, rituaalseid seepe ja puudreid. Raamat õpetab looma ka uusi maagilisi retsepte.

Ära koera maha lase!

Karen Pryor
tõlkinud **Ursula ja Laura Erik**
kujundanud **Irina Tammis**
216 lk

pehme köide

Raamat räägib, kuidas ükskõik keda treenida tegema vajalike asju. Näiteks, kuidas võrutada vanaema näägutamist või kass kõõgilaul käimisest – kõike seda kinnistava treeningu põhimõtete abil. Kinnistamise seadused on lihtsad, need toimivad kõigis õppimis- ja õpetamisolukordades sama kindlalt nagu gravitatsiooniseadus õuna kukkumisel.

ilmunud

Rännak ümber Läänemere*Eesti-Saksamaa-Rootsi-Eesti*

Helmut Einpaul

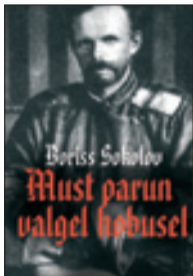
182 lk

kõva köide

Helmut Einpauli (s 1915) elukäik on sarnane paljude tolle põlvkonna inimeste omaga: poisipõlv ja koolitee äsja iseseisvunud Eestis, ajateenistus armees, esimene töökoht ja kodu rajamine. Kõik hea ja parem tundus ees olevat. Kuid suur sõda ja võõrvõim tõid kaasa ootuste ja lootuste purunemise, surma ja kannatusi, kümnete tuhandete eestlaste siirdumise võõrsile. Helmutil oli võimalus jälgida võõrvõimu toimetusi Eestis, elada natsionaalsotsialistlikul ja ka sõjajärgsel Saksamaal, seejärel ligi pool sajandit Rootsi Kuningriigis. Ta jälgis elu ja inimesi, tegi ülestähendusi ja talletas dokumente. Vaatamata raskustele ning sõja ajal ja järel valitsenud kitsikusele püüdsid eestlased organiseeruda nii Saksamaal kui ka hiljem Rootsis.

Saksamaa laagrites olnud eesti õpetlased jagasid koolitarkust, tegutsesid erinevad ringid ja laulukoorid, seati sisse töökodasid ning lükati käima eestikeelset ajalehed. Sõja lõppedes lahkuti Saksamaalt USAsse, Kanadasse, Inglismaale, Austraaliasse, Skandinaaviasse. Samas loodeti, et Balti riikide okupeerimise küsimus leiab lähiajal lahenduse ning põgenikud saavad kodumaale tagasi pöörduda. Raamatu autor lahkus 1947. aastal Saksamaalt Rootsi, kuhu ta jäi kuni aastani 2003. Kiiret tagasipöördumist ei olnud.

ilmumas

Must parun valgel hobusel*Roman von Ungern-Sternbergi elulugu*

Boriss Sokolov

tõlkinud Margus Leemets

240 lk

kõva köide

Hiiu maalt pärit, kuid Austrias Grazis sündinud ja Tallinnas üles kasvanud parun Roman Nicolaus von Ungern-Sternberg (Venemaal Roman Fjodorovitš Ungern von Sternberg, 1886–1921) on tuntumaid baltisaksa aadlikke, kelle elukäigust Eestis vähe teatakse. Sellest liiga ägedaloomuliseks peetud kasakaohvitserist sai Vene kodusõja aastail Siberis ja Kaug-Idas kurikuulus valgekaartlik väejuht, ta ülendati (või ülendas end pigem ise) kindralleitnantiks ning teenis ära hüüdnimed „verine parun“, „hull parun“, „brutaalne Buddha“... Lühikeseks ajaks sai ta diktaator Mongoolias, kust ta kihutas välja Hiina väed. Ta pöördus budismi, pidas end uuestisündinud Tšingis-khaaniks ja unistas kogu Aasia vallutamisest. Läks siiski teisiti. Tuntud vene ajaloolase Boriss Sokolovi raamat on seni parim ülevaade „Ungern-khaani“ värvikast saatusest.

Viimane duell

Eric Jager

tõlkinud Kristjan Tõdre

240 lk

kõva köide

See on tõsilugu kuriteost, skandaalist ja kohtu duellist kesk-aegsel Prantsusmaal. Ühel külmal hommikul paar päeva pärast 1386. aasta jõulupühi tungles tuhandepealine rahvahulk Pariisi Saint-Martin-des-Champs' kloostriga taga lagedal väljal, et olla tunnistajaks kahe mehe duellile elu ja surma peale. Värvikireval tribüün oli istet võtnud 18-aastane Prantsusmaa kuningas Charles VI koos õukonnaga.

Täies turvises võitlejad heitsid teineteisele üle platsi mürgiseid pilke; kannupoisid hoidsid kummagi värava juures trampivat ja korskavat sõjaratsut, oodates, kuni preestrid kannavad jalust ära altari ja krutsifiksi, millel kaks surmavaenlast olid äsja vande andnud.

„Viimane duell“ on haarav tõsilugu viimasest sanktsioneeritud kahevõitlusest 14. sajandi lõpu Prantsusmaal – ajastul, mil avalikud hukkamised võtsid rahvaliku meelelahutuse vormi ja abielunaist peeti mehe eraomandiks. Lisaks kohtuprotsessile kirjeldab autor värvikalt tollaegset igapäevaelu ning õigusemõistmise iseärasusi, keerukaid võimusuhteid ja õukondlaste vahel valitsenud rivaliteeti.

Raha ajalugu

Gerry Bailey, Felicia Law

tõlkinud Lii Tõnismann

48 lk

pehme köide

Teine raamat nooremale ja keskmisele koolieale mõeldud sarjast „Minu raha“. Ladusalt ja humoorikalt kirjutatud ning rikkalikult illustreeritud tekst kutsub noore lugeja rännakule läbi raha ja rahaliste suhete ajaloo alates tuhandete aastate tagastest kauplemiskommetest ja esimeste müntide kasutuselevõtust kuni tänapäeval asendamatuks muutunud virtuaalrahani välja. Juttu tehakse nii Marco Polo reisidest Hiinasse kui El Dorado legendist, piraatidest ja piastritest, California kullapalavikust kui ka Hispaania konkistadooridest ja Aarete saarest. Pikemalt peatutakse mündivermimise ja pangatähtede trükkimise tehnoloogial, aareteotsimisel, kullakaevandustel ja margikogumisel – sest on ju margidki omamoodi maksevahendid. Selgitatakse ka tšekkide ja plastraha olemust jpm.

Eesti jalaväepolgu õppekomando Rakveres 1917. aasta suvel.

Esimene Eesti sõjavägi

Vitali Lokk

major, TLÜ Ajaloo

Instituudi doktorant

Eesti Vabariigi sündi 24. veebruaril 1918 teab iga põlvkõne eestlane, kuid seda, et iseseisvus kuulutati välja Eesti rahvusväeosade kaitse all, mäletavad vähesed. Paljud pole kuulnudki Eesti rahvusväeosadest Vene armee koosseisus 1917–1918, rääkimata nende rollist Vabadussõjas.

Vaatamata teiste riikide sõjalisele ja majanduslikule abile pidid lahinguväljal hakkama saama ikkagi eestlased ise, alates ülemjuhatajast kuni lihtsõduriteni – meie vanaisad ja vanavanaisad. Pole olnud kombeks pikalt analüüsida, tänu millele võit Vabadussõjas üldse võimalikuks sai. Kui seda aga ikkagi teha, tuleb rääkida ka rahvusväeosadest. Muidugi, need saadeti Saksa okupatsioonivõimude poolt 1918. aasta aprillis-mais laiali ning teoreetiliselt võiks sellega nende osa Eesti sõjaajaloos lõppenuks lugeda. Ent kust ilmusid 1918. aasta novembris äkitselt välja need ohvitserid ja sõdurid, kes asusid noort riiki kaitsma?

Muljetavaldav kiirus oma vägede loomisel

Esimese maailmasõja ajal mobiliseeriti tsaararmeele u 100 000 eestlast, kes pillutati laiali üle kogu impeeriumi ja selle rinnete, 1918. aasta hilissügisel oli Eesti veel okupeeritud Saksa vägede poolt. Kuidas need kümned tuhandet sõjalise väljaõppe ja lahingukogemuse saanud eesti mehed said olla kodumaal ajal, mil oli vaja isamaad kaitsta? Nad pidanuks ju sellal pistma rinda Vene kodusõja tandreil. Riigikaitseüsteemi loomine, sõjaväe koolitamine ja varustamine võtab aega aastaid, kui mitte aastakümneid. Kuidas oli noorel Eesti Vabariigil võimalik kohe Saksa okupatsioonivägede lahkumise järel saada kokku muljetavaldav sõjavägi, mis

suutis vastu seista nii Punaarmeele kui Landeswehr'ile ning tungida ise peale ja viia sõjategevus Eesti piiridest välja?

Tänu rahvusväeosade tekkele koondati alates 1917. aasta aprillist kuni 1918. aasta veebruarini maailmasõja rinnetelt ja tagavaraväeosadest Eestisse kümneid tuhandeid eestlastest sõjaväelasi, kellest moodustatud väeosad tegutsesid eesti ohvitseride juhtimisel ning seisid vastu taganevate vene üksuste marodööritsemistele. Eesti rahvusväeosade loomine oli peaproov Vabadussõja-aegsele oma armee formeerimisele. Rahvusväeosadest saadi selleks aluskaader eriti ohvitseride näol.

Need u 2000 eesti ohvitseri, kes jõudsid tagasi kodumaale, olid novembris-detsembris 1918 peamine reaalne jõud Punaarmee vastu, tõmmates oma innuga kaasa ka teisi. Just nemad juhtisid lahinguväljal allüksusi ja võtsid kriitilistel hetkedel vastu otsuseid – kas siis õigeid või valesid, aga peamine oli see, et nad otsustasid. Nende kätes oli Eesti Vabariigi säilimine ja selle tulevik ning nad kasutasid edukalt neile usaldatud otsustusvõimu. Vaatamata rasketele oludele suutsid nad jääda iseendaks ka rahvusväeosade formeerimise ajal, pidada vastu kõikidele poliitilistele ja majanduslikele vintsutustele ning kandsid endas armastust isamaa vastu. Nad jäid ohvitserideks ja truuks oma aadetele.

Revolutsiooni varjatud pitser

Kahjuks on eesti rahvusväeosi uuritud väga vähe. Suur osa hilisemast kaitseväge juhtivast kaadrist liitus rahvusväeosadega alles pärast enamlaste võimuhääramist Venemaal, 1. Eesti diviisi formeerimise ajal. Enne seda jäi rahvusväeosade moodustamine suuresti nooremohvitseride või lausa alamväelaste kanda, mida hilisemad kindralid meenutada ei soovinud. Samuti vajutas teemale oma pitseri tollane revolutsiooniline aeg – rahvusväeosad olid osa Vene revolutsioonist ja sündisid

selle tulemusena. Paratamatult oli rahvusväeosadel ja neid organiseerinud komiteedel revolutsiooni hõng juures. Vabadussõja järel ja eriti pärast kommunistide mässukatset 1924. aasta 1. detsembril oli see pigem tabuteema. Tegevus revolutsiooni poolt sünnitatud sõdurite komitees ei olnud enam auasi, seda püüti isegi varjata, sest see võis karjäärile halvasti mõjuda.

Minu raamatu teema on eesti rahvusväeosade formeerimine ja struktuur kuni Saksa okupatsioonivägede saabumiseni Tallinna 25. veebruaril 1918. Saksa okupatsiooni aegse Eesti sõjaväe formeerimist ei ole käsitletud, sest tegemist oli uutel juriidilistel alustel seisva relvajõuga, mis vajab eraldi vaatenurka. Selleks, et aru saada rahvusväeosade moodustamisest, peab vaatlema mitte ainult väeosi endid, vaid ka revolutsiooni käigus tekkinud eestlastest sõjaväelaste komiteesid. Olen esile toonud nende tegevuse, struktuuri ja neis toimunud muutused.

Et komiteesid loodi üle terve Venemaa, on siiski võimatu käsitleda neid kõiki. Seetõttu keskendusin Eesti Sõjaväelaste Ülemkomiteele koos selle eelkäijatega Tallinnas ja Eesti Sõjaväelaste Organiseerimise Keskkomiteele Peterburis. Rahvusväeosade juhtimisahelat käsitlen ühtse tervikuna. Raamat põhineb minu Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudis kaitstud magistritööl, mida on aga jõudsalt edasi arendatud. Uurimistööd tegin oma teenistuskohustuste kõrvalt, see oli võimalik osteste ülemuste – aga ka alluvate – mõistva suhtumise toel.

Eesti rahvusväeosad 1917–1918

Formeerimine ja struktuur

Vitali Lokk

344 lk

kõva köide

Müügiedu võti on lihtne idee

Ruth Mägi

TEA Kirjastuse sõnaraamatute osakonna juhataja küsimustele vastab KDictionaries omanik ja tegevjuht Ilan Kernerman.

Kui paljudesse maades olete „Password’i” müünud ja mitmesse keelde on seda tõlgitud? Kes olid esimesed?

Hetkel on „Password’i” sõnaraamatuid tõlgitud 42 keelde. Neist enamik on ilmunud ka trükis, kuid mõni on saadaval ainult elektrooniliselt. „Password’i” on võimalik osta kümnetes maades. Esimese poolkakskeelse inglise keele õppija sõnaraamatu (sellest sai „Password’i” alguse) kirjastas Kernerman Publishing Iisraelis 1986. aastal ja see oli mõeldud heebreakeelsete kõnelevate kasutajatele.

Veidi hiljem ilmus arabia keele kõnelejaile suunatud sõnaraamat. Arabia versioon trükiti Egiptuses hiljem uuesti ning seda müüdi kõikjal Lähis-Idas. 1989. aastal müüsi esimesed litsentsid ka välismaale, õige pea ilmusid itaalia, kreeka ja (Kanada) prantsuse keele versioonid. Prantsuskeelse versiooni oli esimene, mis kandis nime „Password’i”.

Kuidas on „Password’i” kontseptsiooni eri maades vastu võetud? Milline osa on olnud turundusel?

Turundus mängib kahtlemata tähtsat rolli, kuid mõnikord võib nipp olla hoopis mujal. „Password’i” prantsuskeelsele versioonile tehti Quebecis väga hea reklaamikampaania, mille järel sai sellest kohalike ingliskeelsete sõnaraamatute hulgas turuliider. Iisraelis seavastu oli turundus peaaegu olematu, kuid sellest hoolimata sai sõnaraamatust hetkega tõeline müügihit. Paistab, et nii õpetajatele kui ka õpilastele see sõnaraamat lihtsalt istus.

Sõnaraamatu edu päädis sellega, et „Password’i” sai inglise keele õppekavas üks soovituslik sõnaraamat, isegi kohalik inglise keele õppekava kohendati sellele vastavaks.

„Password’i” populaarsust mõnedes

Ilan Kernerman on kirjastuse KDictionaries omanik ja tegevjuht. Foto Ruth Mägi

Ida-Euroopa maades 1990. aastate keel võib seletada inglise keele sõnaraamatute tollase vähesusega ning halva kättesaadavusega.

Lääne-Euroopa maades kulus „Password’i” kontseptsiooni inimesteni viimiseks üle kümne aasta, alles siis sai sellest n-õ peavoolu sõnaraamat – selle tõestuseks on näiteks suurimate Lääne-Euroopa kirjastajate väljaantud samalaadised kakskeelsed sõnaraamatud.

Kuid üldiselt on „Password’i” suutnud end igal pool tõestada kvaliteetse sõnaraamatuna, mille koostamisel on silmas peetud kohalikke kasutajaid, nii et „Password’i” võimaldab väga laia kohandamist eri maades.

Kuidas „Password’i” sündis?

Väga kaua tegi n-õ pedagoogiliste sõnaraamatute turul ilma ükskeelse sõnaraamat, mis oli mõeldud inglise keele kui võõrkeele õppijale. Selle sõnaraamatu idee oli õpetada inglise keelt inglise keeles, ilma et kasutaja emakeel kuidagi „sekkuks”.

„Password’i” sõnaraamatu alus ja süda on aga poolkakskeelse (semibilingual) sõnaraamatu idee, millele pani aluse minu isa, Lionel Kernerman. Poolkakskeelse sõnaraamat jätkab inglise keele õpet sarnaselt ükskeelse sõnaraamatuga, ent ta kasutab keeleõppijaga „rääkides” tema emakeelt, tuues sõnade vasted kasutaja keeles ning osutades kahe keele vahel olevatele olulistele erinevustele.

Kasutaja loeb kõigepealt läbi kogu ingliskeelse informatsiooni, seejärel esitatakse sõna tähendus kasutaja emakeeles. Neil tähendustel on täita ka psühholoogiline roll: nad näitavad kasutajale, kas too on ingliskeelsest informatsioonist õigesti aru saanud. Seega, kogu „Password’i” idee on tegelikult väga lihtne: tarvitada sõnaraamatu kasutaja emakeelt nii vähe kui võimalik, aga samas nii palju, kui on võõrkeele õppimiseks vaja.

„Junior Password’i” annab eestikeelse vaste kohe ingliskeelse märksõna järel. Eestikeelsele vastele järgneb

ingliskeelne näitelause, mis muudab keeleõppimise antud taseme kasutajale kohasemaks ja intuiitsemaks. Selle sõnaraamatu puhul on täielikult loobutud inglise märksõna seletamisest inglise keeles, sest kasutaja keeleoskus ei võimalda sellest veel täielikult aru saada.

Nüüd veel mõni sõna „Password’i” perekonnast – kes veel peale TEA Kirjastuse on selle pere loomisele mõelnud? Mis plaanid teil „Password’iga” on?

„Password’i” perekonnaga on turule tulnud lisaks TEA-le ka meie teised Baltimaade partnerid, näiteks Alma Littera Leedust ja Zvaigzne Lätist.

„Password’i” kallal käib pidev uuendustöö. Et tegu on täies elujõus tootega, näitab kas või asjaolu, et sellest sõnaraamatust saab arendada teisi samalaadseid tooteid. Suur osa arendustegevusest käib ka „Password’i” sõnaraamatute elektrooniliste versioonide kallal.

Turule jõuab „Junior Password’i”

Veebruari lõpus ilmub TEA Kirjastuselt uus inglise-eesti seletav sõnaraamat „Junior Password’i” – „Password’i” perekonna senine noorim liige.

„Junior Password’i” on mõeldud vähesel inglise keele oskusega kasutajale, sobides kõigile neile, kes saavad aru lihtsamatest ingliskeelsetest tekstidest ning oskavad end selles keeles mõningal määral ka väljendada. „Junior Password’i” on umbes 12 000 märksõna, iga märksõna juures on eestikeelne tähendus ning ingliskeelne näitelause, mis selgitab, kuidas mõjutab sõna kontekst ja kuidas seda õigesti kasutada.

Sõnaraamatus pööratakse suurt tähelepanu sõnade omavaheliste seostele, kasutaja käsutuses on hulk märkusi, mida keelt õppides ja rääkides silmas pidada. „Junior Password’i” nimi vihjab sellele, et keeleoskuse arenedes on kasutajat ees ootamas „Password’i” perekonna keskne liige, „Inglise-eesti seletav sõnaraamat Password’i”. Mõlemad sõnaraamatud on kasutaja käsutuses paberandjal ja elektrooniliselt.

„Password’i” sõnaraamat on Eesti kasutajale tuttav: sõnaraamatu esmatrükk ilmus 1995. aastal ja juba on ilmunud mitu kordustrükki. 2006. aastal nägi ilmavalgust „Password’i” uuendatud ja täiendatud variant, mis ilmus ka CD-ROM-il.

„Password’i” perekond elab mõnuga oma elu ja täieneb tulevikus veelgi, plaanis on ilmutada päris väikestele kasutajatele mõeldud „Baby Password’i” ja edasijõudnutele mõeldud „Advanced Password’i”.

Junior Password
12 000 märksõna
584 lk
kõva köide

Portugalist ja portugali keelest

Kristiina Toome

Kas olete valmis veidi portugali keelt õppima? Hakkame siis pihta, sest Berlitz vestmike sarja on lisandunud portugali keele vestmik ja audio-CD.

Portugalist, portugallastest ja portugali keelest vestlesin Eesti Vabariigi suursaadikuga Portugalis härra Mart Tarmakuga.

Milliste märksõnadega kirjeldaksite Portugali?

Tuntud on aastakümnetetagune kolm f-i – fado, futebol ja Fátima. Neile lisaks kolm b-tähega algavat sõna – bacalhau, Benfica, Belém.

Kuidas erineb Portugal, mida tundsite enne sinna tööle suundumist, sellest Portugalist, mida praegu näete?

1991. aasta sügisel Calouste Gulbenkiani fondi stipendiumiga keelt õppima minnes tundus, et lähen riiki, mille külastamine oli veel üsna hiljuti olnud ilmvõimatu. Elasin kahes erinevas ühiskonnas, millel küll üks ühine tunnus – suletus. Praegu on Portugal igapäevaelu nagu iga Euroopa riigi argielu. Seal tekitab ilm küll tunduvalt vähem igapäevaelulisi raskusi kui ühes keskmises Euroopa riigis.

Kuidas te portugali keelt õpite? Kas seda on lihtne õppida?

Keeli on kõige parem õppida neid kasutades. Mulle olid abiks varasemad teadmised hispaania keelest. Samas väidetakse, et sarnase keele oskamine on hoopis kahjuks ja et kaks keelt segavad teineteist. Eks see ole põhjus, miks eestlasel on raske perfektselt soome keelt omandada ja vastupidi. Aga see on muidugi individuaalne. Mõnd

romaani keelt tundvale inimesele ei ole portugali keelt lugema õppida raske, keerulisem on lugu hääldamise ja suulisest tekstist arusaamisega.

Palun nimetage mõni eriline sõna või nähtus portugali keeles.

Esimesena tuleb pähe sõna *saudade*, mis on keskne ka näiteks *fadode* mõistmiseks. Sellel ei ole teistes keeltes täpset vastet, kuigi sajaprotsendiliselt ei ole ju võimalik tõlkida ühtegi sõna. Aga *saudade* tähendab nukrusega segatud igatsust, kusjuures ei pruugigi saada aru, mille järele. Ehk on, kui teisi keeli appi võtta, sellele mingil määral lähedane venekeelne *mocka*.

Miks võiks üks eestlane portugali keelega tutvust teha?

Eks ikka kultuurist osasaamiseks ja vahetuks suhtlemiseks. Tegemist on ka maailma ühe suurima keelega. Portu-

Mart Tarmak. Foto erakogust

gali keelt kõneleb emakeelena üle 170 miljoni inimese, see on rohkem, kui on vene keele rääkijaid, ning tunduvalt rohkem, kui on prantsuse või saksa keele kõnelejad.

Kas TEAte?

TEA Kirjastuselt ilmus Eesti Vabariigi 90. aastapäevaks valikkogumik „Isamaalaulud”, mis sisaldab isamaaluletusi kolmekümnelt eri põlvkonna autorilt. Kas teosele „Isamaalaulud” on eessõna kirjutanud:

- president Toomas Hendrik Ilves,
- peaminister Andrus Ansip,
- riigikogu esimees Ene Ergma?

Vastused saatke TEA Kirjastusse meili teel info@tea.ee või postiaadressil Lii-valaia 28, 10 118 Tallinn. Õigesti vastanute vahel loositakse 3. märtsil välja kolm „Isamaalaulude” kogumikku. Võitjate nimed avaldatakse TEA koduleheküljel www.tea.ee.

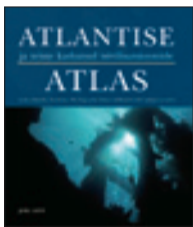
Õige vastus jaanuarikuu küsimusele: „Suure perenaise käsiraamatu” ette- tellijate vahel korraldatud loosi võitja käis Kariibi mere saartel.

ilmunud

Mälestused

Albert Speer
tõlkinud
Ülle Pahl
639 lk
kõva köide

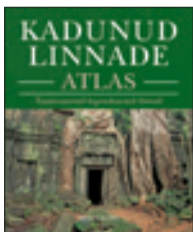
Adolf Hitleri arhitekti Albert Speeri mälestused on silmapaistev ajaloolikas Kolmanda Reichi kohta. Vanglas kirjutatud memuaarid võlusid pärast esmailmumist 1969. aastal Saksamaa ja kogu läänemaailma lugejaskonda ning jätvad sügava mulje ka tänasele lugejale. „Mälestused“ on kaksteist aastat Hitleriga seotud olnud mehe memuaarid. Speeri positsioon oli ainulaadne, kuid vastuoluline – ta oli nii arhitekt, tehnookraat kui Saksamaa imetlusväärse relvastumise ime autor, Hitleri truu võitluskaaslane ja lõpuks ootamatu vastane. Albert Speer sündis 1905. aastal Mannheimis, õppis Karlsruhe, Münchenis ja Berliinis arhitektuuri erialal. 1931. aastal astus Speer Saksamaa natsionaalsotsialistlikusse parteisse. 1937. aastal sai temast Reichi pealinna peaarhitekt, 1942. aastal nimetati ta relvastuse ja sõjatoodangu ministriks.

Atlantise ja teiste kadunud tsivilisatsioonide atlas

Joel Levy
tõlkinud
Helje Heinoja,
Evi Laido ja
Rebeka Kurg
176 lk
kõva köide

Atlantise uskumatu lugu on läbi ajaloo intrigeerinud ning hämmeldanud miljonid inimesi üle terve maailma. See ainulaadne atlas tutvustab kadunud „kõrgtsivilisatsiooni“ käsitlevaid teooriaid, uurimisretki ja tõendusmaterjale, mis võiksid muuta ajalugu. Hoolikad rekonstruktsioonid ja kaunid pildid veealustest avastustest aitavad paljastada saladusi selle silmapaistva tsivilisatsiooni kohta, mis võis olla meie tsivilisatsiooni eelkäijaks.

ilmumas

Kadunud linnade atlas. Taasavastatud legendaarsed linnad

Brenda Rosen
tõlkinud
Kaja Riikoja
176 lk
kõva köide

Nüüdseks kadunud mineviku linnad on inimeste meeli köitnud läbi ajaloo. Ühendades legendid ja kõige värskemad arheoloogilised andmed, uurib see raamat muistsete linnaelanike elukorralduse saladusi ja vaatleb kunagi hävitatuteks peetud linnade hukust saadud õppetunde. Dwarka – krišnade püha linn, Petra – kaljude linn, Machu Picchu – inkade kuninglik tsitadell, Pompei ja paljud teised – see põhjalik ja kaunitillustreeritud raamat jutustab loo kadunud linnade tõusust, langusest ja taasavastamisest.

Hitleriaana tähtteos

Mart Juur

Postimees

Hitlerit guugeldades annab internet umbes 32,6 miljonit vastet. Vähem kui Kristusel (112 miljonit), Britney Spearsil (66,6 miljonit) ja biitlil (63,3 miljonit), ent rohkem kui Napoleonil (3,5 miljonit), Winston Churchillil (7 miljonit) ja Stalinil (11,4 miljonit).

Mida neist numbritest järeldada? Vähemalt ühe oma eesmärkidest – kuulsuse – saavutas Hitler kindlasti. Auväärne koht Google'i otsingumootoris on füüerile garanteeritud. Ja ehkki Kanal 2 aastalõpusaates ütles Üllar Jõrbergi abikaasa proua Ester nõnda armsasti, et tal olevat neist Hitleritest ja Stalinistest juba ammu kõrini, ei ilmuta üldisem huvi Hitleri fenomeni vastu siiski kahanemise märke. On vastuseta küsimusi, on saladusi ja müstikat.

Hitler Freudi diivanil

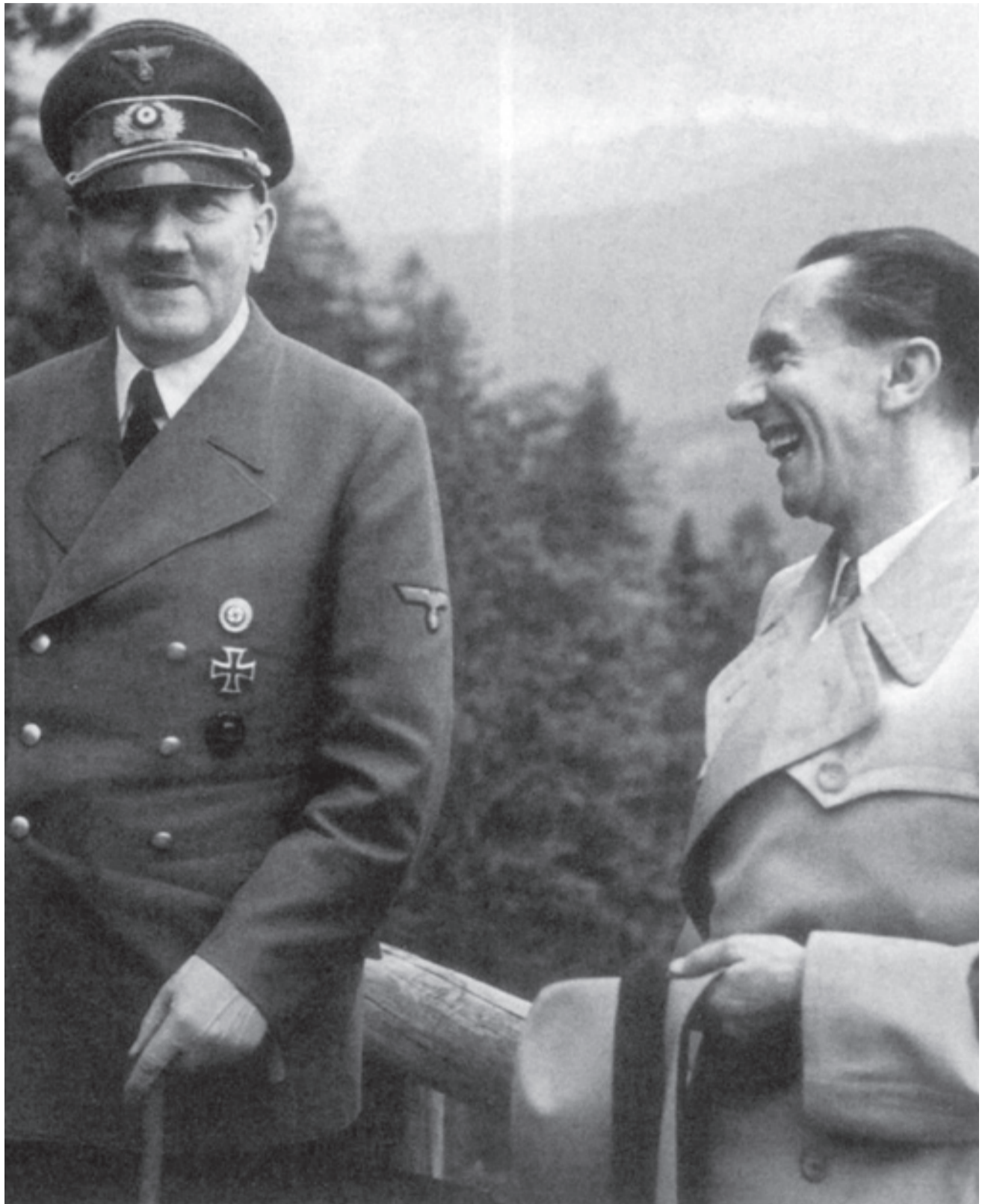
Kiusatus sukelduda psühholoogia, aga miks mitte ka parateaduste ja esoteerika valda on tööpoolest suur. Natsid uurisid salaõpetusi ja horoskoope, mida hullemaks muutus olukord rindel, seda rohkem rääkis Hitler endast kui mingist germaani Kalevipojast, kes on tulnud saksa rahval õnne tooma, saksa põlve uueks looma. Iga psühhiaater unistaks niisugusest patsiendist, kujutlege Sigmund Freudi hasarti, kui Saksa rahva juht oleks tema diivanile maandunud.

Kahju küll, aga tõsine ajaloolane ei saa kiusatusesele järele anda. Ratsionaalsel mõtteviisil pole suurt peale hakata teadmise, et Adolf Hitler sündis Jäära tähtkujus ja sai lapsepõlves taadi käest sageli kolakat. Ehkki säärane seletus oleks paljudele meeltemööda. Meenutame, kui usinalt tahtsid sakslased pärast sõja lõppu oma käed kogu kupatusest puhtaks pesta. Ja missuguse imekspannava kiirusega organiseerisid liitlased kohtupidamise kinnipüütud natsipealikute üle. Paljudel poliitikutel ja majandustegelastel väljaspool Saksamaad oli langenud türanni režiimiga piinlike seoseid, mis nõudsid unustamist.

Füüreri seiklused Teise maailmasõja ajal

Üks asjalikumaid Adolf Hitlerist kirjutatud raamatuid on nüüd eesti keeles tervikuna ilmunud. Inglise ajaloolase Ian Kershaw' uurimuse „Hitler“ teine osa kannab alapealkirja „Karistus“ ning haarab aastaid 1936–1945. Esimene osa lõppes Reinimaa okupeerimisega 29. märtsil. Hitler oli võimu tipus ning Kershaw kirjutab, et vaid vähestel oli tollal selge pilk mõistmaks, et valitud tee viib kuristikku.

Sageli öeldakse, et kui Hitler oleks surnud 1939. aastal, enne Poola kampaniat, läinuks ta ajalukku Saksamaa suurima riigimehena. Tol hetkel hõlmas Reichi territoorium kõiki sakslastega asustatud alasid Euroopas, riigi majanduslik võimsus oli muljetavaldav ning juutide vaenamine polnud veel üle kasvanud hirmuäratavaks „lõpplahenduseks“. Inglased ja prantslased pidasid füüerit igati publiski antikommunistiks, kellega on võimalik läbi rääkida, et hoida vaos Nõukogude Liitu.

Hitler ja Goebbels suutsid sõjalistele katastroofidele ja süvenevatele kodustele probleemidele vaatamata ikka veel naerda. Foto on tehtud jalutuskäigul Berchtesgadeni lähistel asuval Obersalzbergil 1943. aasta juunis.

Foto raamatust

Paraku oli Hitler hea tervise juures veel mitu aastat pärast Teise maailmasõja algust, alles Stalingradi lahing ja doktor Morelli preparaadid panid talle põnts. Ning mis peamine: füüreri fantaasiad sellest, missugune peaks välja nägema tuleviku maailm, meeldisid alamatele väga. Uuraliteni ulatuv impeerium, kus hoitakse au sees rassipuhust ja pereväärtusi ning kus igal perel on õdus maja ja mugav auto, millega härrasrahvas saab mööda Berliin–Jalta kiirteed Krimmi suvitama sõita, selle unistuse nimel olid rahva parimad pojad ja tütreid valmis ennastunustavalt „füüreri vaimus töötama“.

Kimpus rahvakohtu ja kinomeestega

Füüreri vaimus töötamisel on Kershaw käsitluses keskne roll, selgitades Reichi toimimise mehhanisme. Hitler ei viitsinud riigiasjadega jännata, bürokraatia ja kaheksast viieni laua taga sitsimine polnud tema teetass. Alluvad nagu Himmler, Eichmann või Speer pidid ise leiutama, mida juht soovib. Nad tegid seda ehtsaksaliku põhjalikkusega, olgu siis küsi-

muse all sünteetilise kautšuki valmistamine või koonduslaagrite rajamine. Silmapiiril terendas päikesepuhkus Krimmis.

Kirjutades Hitlerist, kirjutab Kershaw rahvast, kes marssis karismaatilise liidri järel kuni lõpuni, umbes samamoodi, nagu marsiti seltsimees Stalini targa juhtimisel. Saksa totalitarismil oli võrreldes Nõukogude analoogiga siiski olulisi erijooni. See oli tehnokraatlik, rassistlik ja mõningates detailides ikkagi naljakalt kodanlik. Näiteks võis käsu täitmata jätmise eest ametist vallandatud, pensionist ja mundrikandmise õigusest ilma jäetud ohvitser Hitleri kohtusse kaevata. Nõnda toimus 1942. aastal kindral Erich Hoepner ja kohus tühistaski ülemjuhataja ebaseadusliku otsuse. Stalini riigis oleks niisugune asi olnud absoluutselt mõeldamatu, füürer pidi rahvakohtu otsusega leppima. Või teine lugu: 1944. aastal nõudis propagandaminister Goebbels oma käsutusse kümneid tuhandeid sõdureid idarindelt, et kasutada neid patriootilise mängufilmi „Kolberg“ massistseenides. Goebbels sai oma tahtmise. „Kolberg“ esilinastus 30. jaanuaril 1945.

Lugemissoovitus proua Jõrbergile

Ajaloo professor Ian Kershaw on hea jutustaja ning terava pilguga psühholoog. Meistrikäega kirja pandud kaheköiteline uurimus Hitlerist on tihe, stambivaba, ootamatult mitmekihiline ning varasemate käsitluste suhtes sageli poleemiline. Teose mastaape ja mahtu arvestades pole tegemist mingi kerge ajaviitelugemisega, ometi soovitaks seda raamatut kõigile, keda maailma asjad vähegi huvitavad. Mitte ükski isik pole 20. sajandi ajalukku jätnud sügavamalt jälge kui Adolf Hitler. Usun, isegi proua Jõrberg leiaks siit üht-teist huviväärset.

Hitler 1936–1945: karistus

Ian Kershaw
tõlkinud
Rein Turu
1004 lk
kõva köide

ilmunud

Isamaa ilu hoieldes

koostaja
Peep Ilmet
456 lk
kõva köide

Eesti rahvuse ja riigi sünni, kasvamine ja areng, tema head ajad ja

rasked päevad kajastuvad käesolevas luulekogumikus, mille on kokku pannud eesti luuletaja Peep Ilmet. Kodumaa käekäigule on kaasa elanud kõik meie suured luuletajad ja see on läbi aegade inspireerinud neid looma oma parimaid teoseid. "Isamaa ilu hoieldes" algab Kristjan-Jaak Petersoni tuntud luuletusega "Kuu", kus noor luuletaja küsis juba 19. sajandi alguses: "Kas siis selle maa keel / laulutules ei või / taevani tõustes üles / igavikku omale otsida?". Ja nagu näitab käesolev luuleantoloogia, mis võiks olla ka tunduvalt mahukam, on Petersoni soov tänaseks täide läinud. Nõnda võibki käesolevast teosest leida Eesti parimate luuletajate loomingut läbi aegade: esindatud on Lydia Koidula, Juhan Liiv, Gustav Suits, Marie Under, Henrik Visnapuu, Mats Traat, Paul-Eerik Rummo, Viivi Luik, Doris Kareva ja paljud teised. Kogumiku lõpetab luulevalimik meie kaunitest rahvusvärvidest.

Rannal õitseb kibuvits

Erik Tohvi
272 lk
kõva köide

Märtsikuise suursüüditamise tagajärjel orvuks jäänud Saima satub

kasulapseks üksikuisse rannatallu, kus valitseb ebausku ja vaimupimedus. Enne täisealiseks saamist kaotab tüdruk ka mõlemad kasuvanemad ja peab omal jõul avastama maailma, mis on täis tundmatuid ohte ja ahvatlusi. Näib, et noore naise tee on määratud, aga ootamatust kohtumisest alguse saanud trotslik soov äratub temas peituvad väärtused ja paratamatu allakäiguna tundunud tulevikutee hakkab ülesmäge minema.

13 talvist hetke

Kristjan Sander
312 lk
kõva köide

Mitte keegi ei tea, mis nad on või kust nad tulevad. Maailm, mis neile teele jäi, on muutumas

jääkamakaks. Lumme mattunud varemete vahel püüavad vabatahtlike salgad mõista, kes või mis on nende vaenlane – kuid viimane muutub iga kontaktiga. Neid kutsutakse Luikedeks.

Kristjan Sanderi esikromaani, 2006. aastal romaanivõistlusel äramärgitud teose peateema on ulmekirjanduse igikestev leitmotiiv – kohtumine tundmatuga. Osaliselt 90. aastate alguse Eestis toimivas tegevuses paisatakse tegelased etturitena aegruumi piire ning inimlikke ajendeid ületavasse mängu. On raske öelda, mis on trumbid – kuid nad vähemalt loodavad, et sõprus ja kohusetunne...

Pirita jõgi ja kloostri varemed. W. Riefstahl'i litograafia (1858). Eesti Ajaloomuuseum. Pilt raamatust

Teistmoodi kunstilugu

Mirjam Peil

Juhan Maiste nimetab „Eesti kunsti loos“ kirja pandut saagaks, looks maast ja inimestest, aga muidugi räägib see eeskätt kunstist, mis siinmail loodud või siia toodud. Autori silmis ühendab sissetoodud, siin juurdunud ja õilmitsenud kunstiavaldusi kõigepealt kohalik ruum, heitliku ajaloo ja karmi kliimaga rahutu piiriala, mis suurtest kunstikeskustest kaugel. Maistet huvitavadi metropolide ja siinse provintsi seosed, Vaheemere ääres sündinud stiilide rännuteed ja peegeldused siin „Põhja-Vahemere mail“. Ta otsib „grammatilist võtit“ kohaliku kunstikeele, s.t. kultuurimärkide süsteemi ja sellest tuleneva identiteedi seletamiseks. „Kunagi ei ole võimalik midagi päriselt ära seletada“, tunnistab ta. Alati jäävad lüngad ja oleks meelevaldne luua fragmentidest Eesti kunsti geneetiline lugu. Aga uusi vaatenurki võib avada, oma seostele osutada ja lugejaid mõtlema kutsuda. Seda Juhan Maiste „Eesti kunsti lugu“ teeb.

Suurepärase jutustaja

See saaga on mõtte- ja taebetihed: sügavuti minevad ajaloolised ning filosoofilised arutelud, samuti erialaterminite rohkus nõuavad mälu värskendamiseks ehk leksikonide uurimist. Kuid ei maksa karta, raamat on väga hästi loetav ja kaasahaarav, küllap neilegi, kes käe teinekord sõnaraamatu järele peavad sirutama. Sest Juhan Maiste on väga

hea jutustaja, ta esitusviis on emotsionaalne ja meeleliselt piltlik. Tal on üsna harvaesinev oskus kunagist maailma kujutluses elustada ja lugeja n-õ pildi sisse viia. Maiste kirjeldab Pirita nunnasid esimeste päiksekiirte valgel missale töttamas, loojangu õhetust Tartu toomi tellisseinal, Tallinna kiriku kellade vaskset kuminat lahel, valgustusaja literaatide koosviibimisi või noorte kunstnike elamusi Roomas. Ta kujutleb nagu enastki istumas mõne härrasmõisa või pastoraadi verandal, kus „loeti prantslasi, harjutati laulmist Itaalia päritolu nootide järgi, jalutati ja musitseeriti, kirjutati pikki ja valulisi kirju sõpradele ja luuletusi südamedaamile“.

Kuidas kõik kunagi oli

Klassitsismi reeglistatud ilu ja romantismiaja melanhoolne hing on mõisaurijana tuntuks saanud Maistele ilmselt kõige lähedasemad. Mõisale kui „unistuste kodule“ on selleski raamatus pühendatud piisavalt ruumi ja mitte üksnes hoonetest, parkidest ja kunstikogudest rääkimiseks. Autorile on võib-olla tähtsamadki olnud hoonete peremehed, nende motiivid ja mõttealaad. Oma inimestesaga kirjutamiseks on ta pidanud lahti harutama Eesti- ja Liivimaa aadli ning kodanlasperede genealoogia, omavahelised suhted, abielud ja sugulusvahekorrad.

Maiste on ses vallas vaieldamatu erudiit: tema teab, kes oli kelle nõbu, kasupoeg või õpingukaaslane, kes kellelega ja kuhu reisis, mis paiku külastas, mida sõpradele kirjutas või memuaari-

des kirja pani. Selle teabepagasita oleks ka tema raamat teistsugune, vähem veenev ja kaasakiskuv. Ühe-autori-raamatute suur eelis selles ongi, akadeemiliste kollektiivide läbivaieldud ja kooskõlastatud kunstiajalugudes niisugust vabadust ei ole ega saagi olla.

Muuseas, harjumatu on seegi, et „Eesti kunsti loos“ pole viiteid kasutatud materjalidele, otsekui distantseeruks ainet põhjalikult tundev autor neist seekord - raamat on tema selgitud ja põhjani settitud isiklik nägemus sellest „kuidas kõik kunagi oli“. Aga nagu teaberikkale väljaandele kohane, on siin korralikud registrid – kaheksa lehekülge koha- ja üheksa lehekülge isikunimesid.

Raamatu loetavust hõlbustab hea peatükkide liigendus ja ka pealkirjastatus. Esmamuljel poeetilised ja kaunivõimelised pealkirjad on tegelikult sisuliselt väga täpsed ja osutavad autori tahtel kõige olulisemale, s.t. käsitluse kontseptuaalsele selgroole. *Last not least*, Mari Kaljuste kujundus on Maiste laadiga kokkukõlav, tõsiselt ja edevusetu ilus.

Eesti kunsti lugu

Juhan Maiste
520 lk
kõva köide

ilmunud

Scotland Street 44

Alexander McCall Smith
tõlkinud
Virve Krimm
352 lk

kõva köide
Edinburghi, aadressile Scotland

Street 44 on elu kokku toonud üksjagu inimesi. Seal elab ema, kes tahab, et poeg ta unistused täidaks, viieaastane poiss aga soovib vahelduseks ka lihtsalt tavalise lapse elu elada, daam, kes näeb end laiema intellektuaalse maailma kodanikuna, konservatiivide klubi liige, kes unistab eksklusiivse golfklubi liikmekaardist, kunstnik, galeriipidaja ja paljud teised, kelle igapäevaseid väikesi rõõme ja muresid on kirjeldatud elegantselt, südamliselt ja haaravalt.

Šoti kirjanik Alexander McCall Smith (s 1948 Rodeesias) on mitmete bestsellerite autor, mida on tõlgitud enam kui kolmekümnesse keelde.

Armastus kestab kolm aastat

Frédéric Beigbeder
tõlkinud
Anti Saar
sari

„Moodne aeg“
124 lk
kõva köide

Frédéric Beigbeder (s 1965) hakkas romaane kirjutama töö kõrvalt reklaamiagentuuris. „Armastus kestab kolm aastat“ (1997) on tema kolmas romaan, mis tõi autorile esimese kuulsuse. Täna on Beigbederi kontrol kokku seitse romaani, mis on teinud temast ühe tänapäeva kõige loetuma ja kõmulisema prantsuse kirjaniku. Beigbederi romaanide peategelased on pea eranditult praegusaegsed prantsuse mehed, kes elavad pidevas naudinguihas ja hirmus läbi kukkuda. Nende elu täidavad ööklubid, kaunid ja üha vahelduvad naispartnerid, kokaiin, alkohol, kustutamatu kuulsusejanu ja soov teistest parem olla.

Talvine pööripäev

Rosamunde Pilcher
tõlkinud
Virve Krimm
432 lk

kõva köide
Rosamunde Pilcher

kirjutab „Talvise pööripäev“ talle omase soojusega inimestest, kellele saab talvine pööripäev ka omamoodi pööripäevaks elus. Väikeses Šoti linnakeses asuv vana maja pakub varju endisele näitlejannale Elfrida Phippsile ja Oscarile, keda on vapustanud suur tragöödia. Lisaks neile toob elu majja veel mitu inimest, kellele elu on haiget teinud ja kes vajavad hädasti aega toibumiseks ning kosumiseks.

Maailmas üks enim teoseid müünud kirjanik Rosamunde Pilcher meenutab lugejatele, et sõprus, kaastunne, ustavus ja armastus annavad alati uut jõudu ning et ka kõige pimedam aeg lõpeb ükskord. Kordustruk.

ilmunud

Leinalilled

Ann Granger
tõlkinud
Urve Liivamägi
240 lk
pehme kõide

Tegemist on kuenda raamatuga krimisarjas, mis meenutab mõneski mõttes Caroline

Grahami romaane. Tegevus toimub maalilises Oxfordshires ning kuritegusid uurivad politseiinspektor Alan Markby ja tema sõbratar Meredith Mitchell, kes on Briti Välisministeeriumi töötaja. Ann Granger annab väga hästi edasi väikelinnade ja külade meeoleolu ning tema tegelased on värvikad ja usutavad.

Kui Meredith Mitchell kohtab Chelsea lillenäitusel juhuslikult endist kooliõde Rachel Hunterit, on talle peagi selge, et temal ja sel enesekindlal blondiinil on veelgi vähem ühist kui kooliajal. Peale ühe asja – Meredithi kaaslaste peainspektor Alan Markby, kes osutub Racheli endiseks abikaasaks, kellest Markby on läinud juba aastaid tagasi lahku, ja seda just mitte eriti sõbralikult.

Markby jaoks pole see ainus üllatus, sest peagi leiab näitusel aset surmajuhutum. Enne kui nad arugi saavad, on Meredith ja Markby tõmmatud Racheli näiliselt mugavasse ja edukasse maailma, mille Rachel ja tema teine abikaasa on endale Malefis Abbey nimelises majas loonud, maailma, kus Markby veendumuse kohaselt tegutseb osav mõrvar.

Meie isade isa

Bernard Werber
tõlkinud
Pille Kruus
294 lk
pehme kõide

Põnevusromaan tegevuse käivitab ühe kuulsa profes-

sori mõrv, kes oli terve elu otsinud inimeste põlvnemise „puuduvat lüli“ ehk meie isade isa. Juhtumit hakkavad uurima 24-aastane seksikas naisreporter ja endine meesajakirjanik, et vaikima sunnitud professori rabav tõde päevalgele tuua... Prantsuse staarkirjanik ja stsenaarist Bernard Werber esitab oma trilleri avapeatükis kolm äärmiselt ambitsioonikat küsimust: kes me oleme? kust me tuleme? kuhu me läheme? Ammutades teavet teadlaste uurimistöödest, süüvib Werber inimajaloo algagadesse, pakkudes lugejatele uue nägemuse inimevolutsioonist.

Taskutäis rukist

Agatha Christie
tõlkinud
Ülla Jürviste
224 lk
pehme kõide

Finantsimpeeriumi kuningas Rex Fortescue rüüpas parajasti teed, kui

ta äkitselt agooniasse langes ja suri. Kadunu hilisema ülevaatamise käigus leitakse ta taskust viljateri. Selgub, et terve mõrvatu kodu on kahtluseluseid täis: armukest pidav noor abikaasa, rahaahne poeg, isa peale pahane tütar.

Foto: © Dreamstime

Istanbulist Püha Graali otsimas

Juhan Habicht

Kui keegi võtab oma ammuse kiindumuse objektiga kohtumiseks ette pooleaastase jalgsimatka, siis on see meie päevil üsna haruldane. Aga just nii noor ajaloolane Jason Goodwin tegi: võttis naise ja telgi kaasa, sõitis kõigepealt Varssavisse ja hakkas seal Istanbuli poole kõndima. Lisades nii vähemalt enda jaoks kunagise Osmanite impeeriumi ulatusele teatud inimliku mõõtmega.

Ja me võime ju kujutleda, et millalgi selle teekonna vältel tuli talle mõte, kuidas anda inimlik mõõde ajalool: paljude põlvkondade eest kadunud inimestele, muutustele ja murrangutele ühe riigi ja ühe linna elukäigus.

Saladus ja kuriteod

Nii et kui „Maokivi“ ongi vormilt krimka, juba teine sarjas, kus 1830. aastate Istanbulis tegutseb eunuhhist detektiiv Yaşim, siis on see äratuntavalt, lausa rõhutatult ajaloolase kirjutatud krimka, milles inimeste kõrval on kandvam roll linnal endal. Kui esimese osa „Janitšaride puu“ keskmes oli hiiglaslik Hagia Sofia kirik, siis teises osas toimuvad olulisemad sündmused hoopis maa all. Kolmest küljest soolase mereveega ümbritsetud miljonilinna joogiveega varustamine pole naljaasi, nagu ka kogu selleks vajamineva veevärgi, akveduktide, kanalite ja reservuaaride korrashoid. Selgub aga, et veemeeste gildil on veel üks tähtis ülesanne – nii tähtis, et lisaks veemeestele teab sellest vaid sultan ise, kes peab saladuse surivoodil troonipärijale edasi andma.

Kus on aga saladus, kasvõi aimus saladuse olemasolust, sinna ilmuvad kerged teenistust otsivad tüübid. Ja siis ei jää tulemata kuriteodki.

Olgu vahepeal öeldud, et krimižanri siseselt kuulub Yaşim kindlalt

Chandleri-järgsesse aega: detektiiv ei lahenda mõistatust kabinetis istudes, vaid uitab ohtlikel tänavatel, on korduvalt surmasuus, ja kui ta lõpuks töö jälile jõuabki, ei muuda see enam õigupoolest midagi.

Palju põnevat ajalugu

Ma ei tea, kas see on midagi spetsiifiliselt türki krimkadele omast, aga erinevalt lääne ametivennast, kes tormab ühe laiba juurest järgmise juurde, otustab türki detektiiv laiba avastamise järel kas siis sõpradega lõunastama minna või äärmisel juhul kodus kehakinnituseks midagi maitsvat valmistada. Ning nii ka järgmine kord. Nagu aimates, et kui asjad on juba juhtuma hakanud, jõuab paratamatult kätte hetk, mil keha jõuavad proovile pannakse. Lugeja võib aga kasutatud retseptidest üht-teist huvitavat avastada.

Aga tagasi ajaloo juurde. Kirjeldatud ajajärk oli Osmanite kunagise hiiglimpeeriumi langus ja lagunemine. Hiljuti oli isegi Kreeka – Euroopa riikide tugeval toetusel – iseseisvaks kuningriigiks kuulutatud. Sultan Mahmut, kelle aeg romaani käigus otsa saab, on püüdnud oma riiki euroopalikumaks kujundada. Tavalistele inimestele tähendab see eelkõige riietustavade muutmist. Kui seni võis iga rahvakild oma traditsioonilistest rõivastest kinni pidada, siis nüüd tehakse uus mood vähemalt soovitatavaks, riigiametnikele aga lausa kohustuslikuks: fess pähe, sabakuub selga, kitsad „prantsuse“ püksid ja ebamugavad kingad jalga. Igal rahval on ju ometi omad kindlad oskused, riiete järgi saab eemaltki aru, mis mees see on, kes sulle vastu tuleb – „ühtse rahvuse“ kujundamine on aga vaevaline ja valus protsess. Mis näib kaasnevat impeeriumi allakäiguga.

Eunuhh Yaşim ja Poola saadik

Kui kaardile tuleb mõne impeeriumi

kahanedes riike juurde, siis mujal on ilmselt mõni teine impeerium kasvamas, mis omakorda tähendab, et väiksemad riike neelatakse alla. Kirjeldatud ajastul on selliseks olematuks riigiks Poola – ja ainult türklased peavad puhtalt kiusu pärast oma rahadega üleval Poola saatkonda. Kui siis kaks sõpra, idamaiseid kombeid ja palees toimuvat hästi tundev Yaşim ning Euroopa kultuuriloos erudeeritud Poola saadik Palewski pead kokku panevad, ei jää neil ühegi kuriteo tagamaad avastamata. Toremaid tegelasi on muidugi veel, alates lihtsatest turukauplejatest kuni Istanbuli esimese teatri rajajateni, rääkimata siis sultani eakast emast, kellelt head tuttavad – nagu Yaşim – saavad värskeid prantsuse romaane laenata.

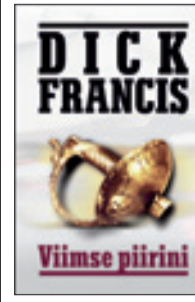
Teistmoodi krimka

Nii et on põnevust, aga see on esitatud pisut nihestatud kombel – ikkagi idamaine värk. Ja veel rohkem on põnevat ajalugu. Seda näiteks, kui veidrad tunduvad euroopalikud asjad ja kombad – või näiteks Byroni heroiseeritud Kreeka vabadusvõitlus – teiselt poolt vaadatuna. Kes tahab võõrast ja tuttavat paremini siduda: Yaşim ja meie K. J. Peterson olnuks üsnagi eakaaslased. Türgiga seob meid küll vähemalt üks asi veel – üks naaber, kelle toimetamisi tundub õigem väikese kahtlusega jälgida.

Maokivi

Jason Goodwin
tõlkinud
Juhan Habicht
288 lk
kõva kõide

ilmunud

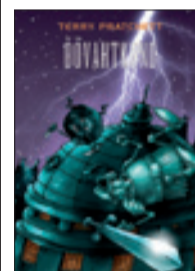
Viimse piirini

Dick Francis
tõlkinud
Tiiu Loog
320 lk

pehme kõide
Kunstnik Alexander Kinloch elab

üksildasel Šotimaa mäenõlval ning naudib sealset vaikust ja rahu. Ühel päeval koju tulles leiab ta aga eest võrdlemisi ebameeldivad võõrad. Teda rünnatakse ning kui ta mäenõlvalt alla lükatuna maha jäetakse, kumiseb tal kõrvus võõraste küsimus: „Kus see on?“ Sellele küsimusele sissetungijad vastust ei saanud, sest Alexander ei tea isegi, mida nad tahtsid. Ning kui ta on sunnitud kasuisa haiguse tõttu Londonisse sõitma, kisuatakse ta tagasi realsesse elu ja vägivaldsesse maailma, mille arvas olevat maha jätnud.

Kasuisa ärist on röövitud miljooneid naelu. Üliväärtuslik ratsahobune on ohus. Ja siis pannakse toime mõrv. Nüüd pole Alexanderil enam tagasiteed, sest Kinlochide au ja väärikuse nimel on ta valmis kõigeks, viimse piirini.

Öövahtkond

Terry Pratchett
tõlkinud Allan
Eichenbaum
F-sari

368 lk

kõva kõide

Sam Vimes püüab

vahistada psühho-

paadist mõrtsukat,

kuid satub hoopis aikesest tingitud ajanihke tõttu omaenda noorusaja Ankh-Morporkisse. See on linn, mida valitseb paranoiline patriits ja kus võimutsevad sadistidest eriteenistuse töötajad. Samil tuleb kanda hoolt selle eest, et tema noorem mina ellu jääks ning keha seersant Keeli, meest, kes oli talle noorusel õpetanud suurema osa tarkustest, mis teda hilisemas elus aitasid ja ta iseloomu kujundasid. Lisaks tuleb tal hakkama saada ülestõusuga, mille kulgu ta samuti juba ette teab.

Johnny ja pomm

Terry Pratchett
tõlkinud
Andris Feldmanis
264 lk

pehme kõide

Johnny Maxwell ja tema sõbrad peavad midagi ette võtma, kui leiavad

ühelt kõrvaltänavalt poolteadvusetult kohaliku kodutu naise, proua Tachyoni... Aga proua Tachyon peidab endas rohkemat kui pelgalt kriisruus ostukäru ja hunnik kahtlaseid musti kotte. Millegipärast on just tema käes võti teistes aegadesse ja ajastutesse – muuhulgas ka 1941. aasta Blackbury pommitamise aega. Äkitselt ei ole „praegu“ enam turvaline koht, nagu Johnny oli varem arvanud, ning üha enam ja enam haarab „kunagi“ ta enda võimusesse.

Viimane kolmest Johnny Maxwelli sarja raamatust, mis saanud mitu auhinda ja võlunud ohtralt noori lugejaid. Varem on ilmunud „Vaid sina suudad inimkonna päästa“ (2006) ning „Johnny ja surnud“ (2007).

Meie riigi päevaraamat

Küllo Arjakas
raamatu koostaja

Eesti Vabariik saab 24. veebruaril 90-aastaseks. 50 aastat sellest oli Eesti okupeeritud võõrvõimude, Saksamaa ja Nõukogude Liidu poolt. Pikemad omariikluse ja selle eest võitlemise ajad langevad aastatesse 1918–1941 ja 1991–2007. Kõigest sellest tuleneb ka meie ajaloo käsitluse ebaühtlus.

Ajalookäsitlus kannab aja pitsereid

Kord on ajaloost saanud kirjutada nii, nagu see tegelikult oli, kord on see olnud aga täieliku sordiini all ning seda on saanud valgustada vaid läbi vallutajate prisma vaadatuna. Eriti puudutab see 20. sajandit ehk meie lähiajalugu, mil uurimise all olid ka need aastad, mille jooksul võim meie maal oli ühe või teise võõrvõimu käes. Seetõttu saidki ajalugu objektiivselt käsitleda vaid uurijad väljastpoolt Eestit. Kuid pagulaste vastavasisulist tööd raskendas allikmaterjalide puudumine, uurijate vähesus ja rahaliste vahendite piiratus. Sellele lisandus ka paguluslikust kodumaa kaotamise kibedusest tulenev ebaobjektiivsus, mistõttu enamuse uurimusi jagunes „võitjate” ja „kaotajate” ajaloos.

Pärast Teist maailmasõda Eestis valitsenud nõukogulik ajalookirjandus käsitles Eesti ajalugu (eriti omariiklust) kommunistliku maailmarevolutsiooni ja klassivõitluse vaatenurgast, esitades fakte valikuliselt ja tõlgendades neid subjektiivselt. Vaatamata sellele, et taasiseseisvunud Eestis on enamik ajaloo uurimise varasematest hädadest ületatud, tekkinud on piisav kogus distants ja avatud on ligipääs kõigile Eesti ja paljudele välisarhiividele, on isegi esimese omariikluse perioodi kohta uusi üldkäsitlusi endiselt vähe. Hoopiski vaeslapse rolli on jäänud aga 1991. aasta taasiseseisvumisele järgnenud aeg.

Murranguline 20. sajand

20. sajand on olnud Eestile murranguline. Aastasaja jooksul vaheldusid siin mitmed riigivõimud. Sajandi alguskümnendil ja pisut kauemgi oli Eesti Tsaari-Venemaa võimu all, 1917. aastal oli üürikest aega võimul Venemaa Ajutine Valitsus ning paar kuud võimutsesid Eesti bolševikud. 1918. aasta veebruaris kuulutati välja Eesti Vabariik. Aga kohe algas Saksa okupatsioon. Kaks aastakümnet oli Eesti iseseisev riik. Kuni 1940. aasta suvi tõi Eestisse Nõukogude okupatsiooni, järgmine suvi aga Saksa okupatsiooni. 1944. aasta sügisel taastati siin Nõukogude võim ja algas elu Eesti NSV-s. 1991. aasta augustis Eesti Vabariigi iseseisvus taastati.

Leedu president Algirdas Brazauskas, Läti president Guntis Ulmanis ja Eesti president Lennart Meri Leedu ajaloolise pealinna Trakai kindluse taustal. Foto raamatust

20. sajandi pööretel ja murrangutel on olnud oma hind. 1897. aasta rahvaloenduse andmetel elas Eestis 878 701 eestlast. Suhteliselt kiiresti suurenes rahvaarv 20. sajandi algul. Kaks maailmasõda, okupatsioonid jt sündmused on meie rahvaarvu tugevasti mõjutanud. Praegu elab Eestis umbes 920 000 eestlast. Eriti suur pole ka välisriikides elavate eestlaste arv. Seega pole ei mujal maailmas ega Eestis elavate eestlas-

te arv 21. sajandiks nimetamisväärselt suurenenud.

Geopoliitilise paratatusena asub Eesti Saksamaa ja Venemaa vahel ning mõlemad suurrahvad ja -riigid on meie ajaloos olulist osa mänginud. Omal moel aga võitis Eesti 90 aasta jooksul neid mõlemad: Nõukogude Venemaad 1918.–1920. aastal Vabadussõjas, Saksamaad 1919. aastal *Landeswehr*'i sõjas ning Nõukogude impeeriumi 1991. aastal NSV Liidust eraldudes. Nüüd ongi Eesti Vabariigi lipukalendis meie tähtsaimate pühadena kirjas 24. veebruar kui iseseisvuspäev, Eesti Vabariigi aastapäev, 23. juuni kui võidupüha ning 20. august kui taasiseseisvumispäev.

Muutunud on meie seos maailmaga. 20. sajandi algul Eestit ega eestlasi eriti ei teatud. 1920. ja 1930. aastatel peeti Euroopas Eestit väikeseks „kartulivabariigiks”. 1970. aastatel imestati, et me selles suures Nõukogude Liidu „katlas” veel omaette rahvana püsime. Nüüd on Eesti Vabariik Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni, Euroopa Liidu ja NATO liige, üks võrdne teiste seas. Eesti kuulub globaliseerunud maailma.

Sünnipäevaks valminud raamat

Teos on valminud Eesti Vabariigi 90. aastapäevaks ja see on läbilõikeline ülevaade Eesti ajaloost viimasest 90 aastast. Vene ajaloolane Lev Gumiljov on nentunud: „Küsimus, kuidas kirjutada ajalugu, on seni lahendamata, ja seda ei lahendata kunagi. Veel enam, seda küsimust ei olegi vaja lahendada, sest retseptid tuleksid siin asjale pigem kahjuks kui kasuks.” Nii ongi selles raamatus käsitletud Eesti ajalugu ühel moel. Mis tähendab, et keegi teine võib käsitleda neid aastaid hoopis teisiti.

Üks kirjanik on arvanud, et ajaloolase elu on õige lihtne. Sest ajaloolane paneb oma kabinetis töölauale laiali kümme raamatut, loeb ja uurib neid, teeb märkmeid, lisab üht-teist juurde ja nii valmibki üheteistkümmes ajaloo raamat. Aga kirjanik ei saa nii talitada. Selle raamatu alus on eeskätt neljaköiteline suurteos „XX sajandi kroonika. Eesti ja maailm” (Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2002–2007). Just siit on saadud hulk teemasid, märksõnu ja faktoloogiat. Tegemist on aastate kaupa

kirjutatud kroonikaga, mida ajalookirjutus tunneb iidsetest aegadest.

Raamatus leidub iga aasta kohta kronoloogia ning lühemaid ja pikemaid kirjutisi, mis käsitlevad mitmesuguseid valdkondi. Juba vanarahvas teadis, et aastad ei ole vennad. On tähelepanuväärseid aastaid, mille sündmused on olnud määrava tähtsusega. On aastaid, mis pole suuri jälgi öieti jätnudki. „Ajaloolase töö on mäletada seda, mida teised on unustanud,” on sedastanud Inglise ajaloolane Eric Hobsbawm.

Kõike ei jõua mäletada

Seda raamatut koostades tuli teha valik, sest kõike ei jõua mäletada. Nii ongi pöördelistel aegadel enam rõhku ja mahtu poliitilistel sündmustel, muudel aegadel aga ka majandusel, kultuuril, spordil jt valdkondadel. Raamatu lõpuosa käsitleb Eesti ajaloo kõige värskemaid sündmusi, mille osalisteks me ka ise oleme olnud ja mis ajalookirjanduse lehekülgedele pole senini jõudnud.

„Üheksakümmend aastat tagasi kutsusid meie eisiad ja esiemaad ellu Eesti Vabariigi. Nad võitlesid selle endile kätte Vabadussõjas ja tõid maailma kaardile täiesti uue riigi. Sellega sai Eesti rahvas suureks, suuremaks kui meid iialgi oli peetud võimeliseks saama. /.../ Mõelgem seda raamatut lugedes, kui palju sündmusi, traagikat ja head tahet, kui palju usaldust ja armastust on mahtunud meie rahva ellu. Need hetked ühe riigi päevaraamatust – nii uhked kui ka rasked – on väärt meenutamist, meelde jätmist ja õppimist,” kirjutab raamatu eessõnas president Toomas Hendrik Ilves.

Eesti Vabariik 90. Sündmused ja arengud
koostanud
Küllo Arjakas
344 lk
kõva köide

Kuidas Vabadussõda tegelikult välja nägi

Eesti Vabadussõja üle on alati põhjust mõtiskleda. On ju tegemist sündmusega, mille poliitilist ja sõjalist tähtsust ei või alahinnata. Muudugi on nende aegade mälestusi tuhmistanud veriselt kätte võidetud iseseisvuse kaotamine, Teise maailmasõja ja Nõukogude okupatsiooni režiimi muserdavad aastad.

Teise Eesti jalaväepolgu sõjategevuse päevaraamat on faksiimiletrükkis avaldatud käsikirjaline päevik Vabadussõjast. See on dateeritud kuupäevadega 21. XI 1918 – 31. XII 1919.

Seda päevikut on pidanud ohvitserid ja allohvitserid, kes ei saanud seda mitte alati teha soojas staabiruumis. Nendes märkmetes pole sõda lihvitud kunstiteos, vaid argine tegevus, nähtuna staabiohvitseri pilgu läbi. Imetlusväärne on see rahu ja asisus, millega on kajastatud meie ajaloo ärevaid ning kriitilisi hetki. Tähelepanu väärib kir-

jutajate hea eesti keel, sest tegemist oli ju põlvkonnaga, kes oli kasvanud tõsivenestamise ajal, mil nii algkool kui ka sõjakool olid venekeelsed, ja kes olid olnud Esimeses maailmasõjas tsaararmee ridades. Paljud meie hulgast võivad selles faksiimileväljaandes kadestada meeste head käekirja, arvestades seda, et nii mõnigi kord tuli ülestähendusiteha kas vankripäral, kaevikurinnatisel või lihtsalt põlve otsas.

Kes tahab teada, kuidas sõda tegelikult välja näeb, peaks lugema just seda raamatut.

2. Eesti jalaväepolgu sõjategevuse päevaraamat
348 lk
kõva köide

Põnev tahk Eesti sõjaajaloost

Esimesest maailmasõjast tulnud lahingukogemusega endised põllumehed ja kooliõpetajad viisid võidule arengutee, mis päädis Eesti iseseisvuse väljakuulutamise ja selle kaitsmisega Vabadussõjas. Tegelikult panid need mehed neil aastail aluse tõekspidamisele – olla väarikas juht, kui isamaa vajab –, mis kandus läbi 20. sajandi hoolimata Eestit tabanud ränkade saatuslöökidest, mille keskmes olid märklauana nii tegev- kui ka reservohvitserid.

Eesti ohvitseride saatus Teise maailmasõja keerises oli enamasti traagiline, eelkõige sellepärast, et keerukad poliitilised arengud ei võimaldanud neil organiseeritult teha seda, milleks neid kohustas vanne. Erinevates mundrites eri rinnetel ja metsades võideldes jäid nad siiski oma vandele truuks. Väga paljudest tagavaraohvitseridest said neil aastail kaadrikaitsevälised. Ning

nende inimeste alleshoitud kaitseväliline vaimsus on olnud üheks tugisambaks meie praeguse kaitseväge ja tema reservi ülesehitamisel.

Winston Churchillil kuulus ütlus, et reservohvitser on kahekordselt kodanik, peab paika ka tänapäevases Eestis. Vabatahtlikud reservistide kursused ja reservohvitseride koondumine üle-eestilise organisatsiooni on riigikaitse aspektile lisanud kodanikuühiskonna tugevdamise teguri. Reservohvitseride Kogu liikmed räägivad kaasa riigikaitse teemadel seadusloomes, strateegilises valdkonnas ja riigikaitse mõtte propageerimisel ühiskonnas. Kui 75 aastat tagasi deklareeris Eesti Vabariik end väikese ja vapra riigina, mille välispoliitiline eesmärk oli olla rangelt neutraalne, siis praegune Eesti püüab NATO ja Euroopa Liidu liikmeskonna seas olla hea väljaõppepartner.

Selle raamatu väljaandmise põhjus on praeguste reservohvitseride siiras

soov pidada meeles neid mehi ja naisi, kes on andnud alates Vabadussõjast oma panuse meie riigikaitseks. Tegemist on algupärase, pikaajalisel arhiivitöö põhineva uurimisega. Teose põhiautor, Reservohvitseride Kogu liige nooremleitnant Merike Jürjo on reservohvitserkonna ajalugu uurides teinud kättesaadavaks ühe väga huvitava tahu Eesti sõjaajaloost ning leidnud üllatavaid sarnasusi sõjaeelse ja praeguse Eesti militaarprobleemides.

Olla väarikas juht, kui isamaa vajab
Eesti reservohvitserkond 1900–2007
Merike Jürjo,
Mati Õun
264 lk
kõva köide